

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

Qvaestio vj. De potestate legis humanæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

explicationem & positionem, de iure Diuino, tum antiquo, tum et Evangelico. Ad hoc tamen respondeatur, quod ratione originis ois ius gentium dicitur de iure nature, licet ratione illationis ac positionis nuncupetur ius gentium, ob id quod nihil verat, si ante legem scriptam Decalogus censeretur posteriori modo iure gentium. Tamen si propter evidentiam proxima illationis, forsitan non fortiretur nomen nisi iuris nature. Nam est Decalogus adeo patet, ut principis naturalis iuris sit proximus. At vero quod caligante iam mortali mente, præcetera illo digito Dei in tabulis exarata sunt, nomen obtinuerunt diuini iuris. Non quod supra naturam sint, sed quia Deo auctore exposita. Per hæc sequitur argumentum primum. Ius gentium, sic non negatur quodam modo esse naturale, ut tamen ceterat ab illo differre per illationem: tunc præsertim dum longius conclusio à principis distat. Secunda cõditio humanæ legis est, ordo ad cõmune bonum. Et sicut hunc ordinem diuiditur respectu diuersorum officiorum ac ministrorum, qui egerias operas nauat cõmuni bono: ut est lex sacerdotum, qui religionis cultu consecretantur. Et leges militum, qui publici sunt custodes; legesque magistratum, qui iustitiam administrandam præficiuntur. Haud tamen inde fit consequens (ut secundo loco ante quodam arguebatur) multiplicandam esse hanc diuisionem ad opificum numerum qui sunt in republica. Nam alij non sunt publici eius ministri cõmuni bono deputati, sed particularibus necessitatibus inseruientes. Tertio conuenit legi humane ab illis institui, qui publica funguntur administratione reipublice: generis autem reipublice (ut supra iam secundum Aristotem in Polit. diximus) multæ sunt species. Alia enim est Aristocrazia, id est, optimarum principatus: quare leges quæ ab illis eduntur, nuncupantur Senatusconsultis: responsa prudentum &c. Secunda regiminis species est, Oligarchia, id est, paucorum diuitemque; & potentium principatus. Et sicut hoc sumitur ius prætorum, quod est dicitur honorarium. Tertium regimen est Democrazia, hoc est, popularis potentia: cuius leges dicuntur plebiscita. Aliud autem dicitur regimen tyrannicum, de qua specie propter eius corruptionem nullum sumitur legum nomen. Sed quartum regiminis institutum, est regnum. Et secundum hoc sumitur species legum, quæ dicuntur consti-

tutionem principum. De quibus extat titulus 1. lib. Digestorum Cuius prima lex est, Quod Principi placuit, legis habet vigorem. Aristotem autem ex his videtur aliud comminisci quod ei forsitan optimum iudicatum est. Et ex hoc (ut auctor est Isidorus) nata sunt leges, quas maiores natas simul cum plebeius ianxerunt. Et per hæc satisfactum est tertio argumento. Haud enim harum differentie legum ob numerum tantum legumlatorum discernuntur, immo ob species regiminis diuersas. Quocirca non est eadem ratio diuisionis legum in Romanas, Athenienses, Lacedæmones, &c. Hæc enim non specificæ, sed prorsus numerica est. Quantum, quod lex humana sua ratione includit, est componere humanos mores, diuersosque ad insultus cõpescere. Ex hac ergo parte sumitur diuisio legum in legem Iuliam de adulterio & Cornel. de iuribus & Aquilia, & alias: quæ licet à suis autoribus nota traxerunt, tamen non solum hæc ratione discrepant (quod quarto argumento impugnabatur) sed per specificam actionum distantiam, de quibus late sunt. Restant ergo omnia argumenta soluta. Hæc autem satis dicta sunt ad exponendum iuris diuisiones. De quibus, præter loca citata, copiosa fit mentio, scilicet de origine iuris.

QVÆSTIO VI.

DE POTESTATE LEGIS

Humanae.

S. Tho. 1. 2. quæst. 96.

ARTICVLVS I.

Virum lex humana in cõmuni debeat cõstitui.

Post legis humane necessitatem qualitateque & diuisiones, sequitur de eius potestate, & virtute. Et initio ab eius generalitate sumptum, quæritur primò, utrum debeat in cõmuni cõstitui? Et arguitur à parte negativa. Primò ex Philosopho 5. Ethicæ ubi ait, de singulis etiam lege iuberi, ut sacra Braside facere, id quod distinguit contra ea quæ publicis decretis instituntur. Inde colligitur, leges non in cõmuni, sed in singulari quoque poni. Secundò, leges sunt de actionibus nostris, quæ tamen in singulari fiunt, ergo deent in singulari fieri. Tertio lex est mensura iustarum actionum, & mensura,

Aristor. Isidor.

Ad tertium arg.

Quarta cõditio legis humane. Ad quartum.

Argu. 1. partis negatiue. Aristor.

Argu. 2.

Argu. 3.

fata, vt primo Metaphysicor. docetur debet esse certissima: actiones aut nostra lubrica incertaq; sunt: congruentius ergo leges de singularibus casibus decernerentur, qua in coi. In cotrariu est pomponius Iuriconsultus, ff. de legibus, vbi ait: Iura constitui oportet in his, que accidunt, hoc est, in his que vsu venire solent: non in his que prater opi. & in sperato contingunt, idq; trib. subsequentibus legib. inculcat.

Conclusio vniuersalis. Responso facili per vnicam conclusionem instituitur: Lex debet in coi. constitui: hoc est non debet praecepere. Si talis aut talis occiderit, vel tali de causa, aut cu talis circumstantia capite plectatur, verum in coi. Quicunque occiderit Accidentaliter enim illa circumstantia nequeunt lege concludi, at per prudentiam sunt postea perpendenda. Enimvero vt in speculatiuis, quemadmodum iubebat Plato quiescendum in speciebus est, eo q; de singularibus que caduca sunt, nulla est scientia, sed experientia; sic, & in practicis de singularibus que forte accidunt, nulla esse potest, sed sola prudentia. Probatur aut praterea conclusio tum ex fine legis, tum ex alijs que illi adherent. Nam in i. q; prox. asserit legem debere pro coi. vtilitate ciuium fieri. Inde ergo fit, vt debeat talis conditio, qualis coi. expediat bono: commune autem bonum ex multis constat tam personis, quam negotiorum varietate. Sunt inquam qui legibus parere coguntur, senes, & iuvenes potentes, & debiles, sapientes & ignorantes, quibus multa possunt negotia contingere. Debet ergo legifer hinc omnibus prospicere, quod fieri aliter nequit, quam si lex in communi ponatur. Deinde ponit August. (vt i. de Ciuit. Dei. Ait Aug.) non vt paruo tempore duret, sed vt longis seculis. Graue n. respublica accipit detrimentum frequenti submutatione legum, sit aut de singularibus casibus poneretur, illis demutatis mutari & ipsa subinde deberet. Ex presenti conlusionem elicitur illud axioma. Lex non respicit ea que raro, sed ea que vt plurimum contingunt. Quod iuriconsultus eorum qui verbis citatis pronunciat. Contra hac igitur legum naturam grauius peccant, qui singulis casibus legibus occurrere contentendunt. Extat (vt exempli gratia dicam) lex de ambitu, nempe quo candidati ambire prensareque prohibentur. Vt autem hincueniunt.

delicet, ne quis domos ipsorum adeat, ne ipsi obambulent, ne vllus cu ahero colloquatur. Quod si scholaris contrafecerit, iure suffragandi priuetur, si vero candidatus, ipse ius quoque amittat petendi cathedram. Reuera hoc plus iusto est irretire humanos amicos. Contra eadem itidem doctrinam delinquent, qui in condendis legibus non alia tempora longius prospiciunt, quam quod presens est. Sunt inquam qui exiguum numerum personarum considerantes, charitate feruentiu, graui legum onere religionum familias premit, quas cum posteris ferre nequeant, ceruicibus excutunt. Verissima ergo doctrina est, q; leges debent sic in communi ferri, vt multis temporibus personarumq; qualitatibus & casibus coaptari possint.

Ad primum igitur argumentum respondetur, tres gradus in presentiarum distincti praeceptionum ac prohibitionum humanarum. Primus est omnino generalis, nempe quando instituta non in gratiam alicuius singularis, sed in bonu totius rei publicae sunt, & haec proprie dicuntur leges, vt. Qui eadem fecerit, capite plectatur. Magistratus non pretio creentur, iudicia iudices ne pretio vendant. Et istae sunt proprie leges. Alia vero sunt, que in gratiam singularis personae conceduntur. Et istae non tam leges, quam priuilegia seu dispensationes dicuntur, vt cum Rex militi strenue se in bello gerenti iura nobilitatis confert. Et elemosynas in subsidium belli contra Turcas largientibus, singularia Potifex impartitur priuilegia. Hoc autem perspecte audiendum est. Potest enim vera lex in gratiam singularis personae ferri, vt sunt leges festorum, que in honorem Virginis sacrae, aut alius cuiusq; diui solenniter ferimus; istae n. in coi. omni populo inducuntur. Priuilegia autem non praferunt talem vniuersalitate speciem; alias, n. inducerent formam legis, vt est illa, que tota nobilitatem a soluendis tributis eximit; & illa generalis. Qui tot annis militauerit, emeritus sit miles. In postremo autem gradus sunt sententiae iudicum, quae (vt supra dictum est) non leges, sed legum sunt applicationes ad singularia. Secudu autem argumenti responsio facillima est. Nam cum lex mensura sit, non debent esse tot leges, quot actiones, sed sicuti vna regula artifex plurimos disponit lapides, & eadem v-

Pomponius.

Conclusio vniuersalis.

Probatio conclusio.

August.

Primu peccatu eorum qui singulis casibus legibus occurrere contentendunt.

Secudu peccatu eorum qui in condendis legibus ad id solu q; ad est prospiciunt.

Ad primum arg. Primus gradus.

Secudu gradus.

Pot vera lex ferri in gratia singularis personae.

Postremo gradus. Ad secudu arg.

Ad tertium. *na plurimas metimur quantitates, sic vna communi lege plurimas regulamus actiones. Tertio autem argumento fatemur, non posse humanas leges tanta polleere certitudine, quanta est in naturali, sed tamen neque in omnibus exigenda est eadem certitudo, vt i. Ethic. ait Arist. Et idco factis est, humanis legibus, si plurimum sint vsu recta, licet nonnunquam deficiant.*

ARTICVLVS II.

Vtrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohiberi.

Prima ratio. *Postquam de generali forma legis visum est, in communi esse ferendam, sequitur vt de eius latitudine videamus, an omnia vitia debeant humanis legibus prohiberi. existit n. statim in foribus rō affirmatiua. Enim verò si leges, vt supra nos Isidorus docuit, in hoc humanitus posite sunt, vt earum metu coerceatur iniquorum audacia, cum aliter coerceri nequeat quam si omnia prohibeantur vitia, consequens fit, vt omnia humanis legibus vetari debeant. Secundo, cum etiam ex Aristotele iam audiuerimus, illud esse legislatoris propositum, vt bonos studiososque faciat ciues; id autem nequeat, nisi homines ab omnibus vitijs retrahendo, fit, vt debeat legibus omnia compescere vitia.*

Isidor. *Tertio, lex humana (ut etiam visum est) a naturali deriuatur, legi autem naturæ cuncta repugnant vitia, ergo legibus humanis omnia cauere debent. In contrariū est Aug. lib. i. de libero arbi. vbi ait humanam legem multa concedere, ac impunita relinquere, quæ per diuinam prouidentiam vindicantur.*

Secunda ratio. *Responso huius questionis more & vsu patentissima est, quæ duabus conclusionibus constat. Prior est, Leges humanæ non omnia prohibet vitia. Fulcitur aut hæc naturalis rōne. Lex (quod identidem resumimus) mensura est humanarū actionū, mensura aut (vt i. o. Metaphy. auctor est Philosophus) homogenea esse debet, hoc est eiusdem rōnis rebus ipsis quas metimur. Enim vero quantitates cōtinuas vna metimur, aut pede, aut palmo, quæ quantitates itidem cōtinuæ sunt, liquores vero & grana metimur modio, sed pondera, libra, idque in singulis generibus obseruamus. Fit ergo*

consequens, vt leges hominum humanæ sint conditioni adaptandæ. Id quod Isidorus illic admonuit, vbi iussit legem debere esse possibilem secundum naturam & secundum consuetudinem patriæ. Conditiō autem humana id postulat, vt leges non sit summo rigore vitiorum vindices, ergo tales debent institui. Quod autem hoc nostra conditiō & ingenium exposculet, sic accipito: Leges toti multitudini ponuntur; in multitudine autem longè plures sunt qui virtutum habitibus non sunt imbuti, sed cum prauis corruptisque affectibus coluctantur, quique adeo potentes non sunt præclara virtutum opera assequi, nam studiosi habitus sunt quibus facultatem nascimur studiosè agendi, ergo sicuti leges non eadem pueris, quæ viris, neque eisdem secularibus quæ religiosis ferendæ sunt, sic neque toti multitudini illa sub penè interminatione prohibenda sunt, à quibus tota multitudo pro humana fragilitate abstincere non potest, sed ea prius quæ plurimi cauere possunt. Posterior conclusio: Ea potissimum vitia, flagitia, & scelera, debent leges humanæ prohibere, quæ reipublicam de sua pace & quiete deturbant, quæ sunt crimina, quæ iniustitiam habent annexam, puta illa, quæ sunt contra communitatiuam iustitiam, vt homicidia, furta, adulteria, fraudes, & iniurias, atque id genus reliqua. Enim vero, tranquillitas hæc & rei publicæ serenitas, scopus est & finis omnium leges condunt. Quin verò alia quæ impune permittunt, vt hæc cuitentur sinunt, nempe meretricia, vt adulterijs obuietur, vsure, vt caueantur furta. Hinc fit, crimina & scelera non quò grauiora sunt coram Deo, diuini in republica vindicari sed quò paci sunt magis inimica. Periuicia enim quæ peiora sunt furis, & blasphemix, quæ homicidia sua immanitate exuperant, non prohibentur capitali supplicio, sed Deo referuantur castiganda. Veruntamen illa quæ substantiam religionis concutiunt vt hereses, & apostasix, atque illa quæ sua sceditate aures insciant, licet non sint hominibus iniuriosa, acerbius nihilominus sunt vindicanda.

Ad primum igitur argumentū respondetur, quod Isidorus dum ait, legum metu coercendam esse hominum audaciam, se ipsum exponit, quòd debeat legibus prohiberi iniuriæ, quas contra iustitiam impu-

Tertia ratio.

August.

Prima conclusio. *Suadet conclusio naturali ratione.*

Fit ergo

301 ha
302 ha

303 ha
304 ha

Postre
ma con
clusio.

Proba
tio.

Corolla
rium.

Ad pri
mū arg.

ri audacesque homines reipublica inferunt: haud tamen arbitratum necessarium, cunctas subinde culpas, in quas debilitate humanum genus dilabatur, earundem vigore vlciscendas.

Ad secū dū arg.

Ad secundum autem respondetur homines ad virtutem allicendos esse ac promovendos more suo, vt scilicet gradatim eorum imperfectione ad perfectionem impulsam, promouentur. Ob idque non sunt legibus, quae omnibus debent esse communes, illa instituenda egregia officia, quae solum integris viris, & virtute progressu possibilia sunt: sed illa potius quae etiam imperfectiores adire ferreque possunt, vt illis facilius imbuti, ad alia, quae ardua sunt, valeant sua sponte conscendere: ac non citius vsu veniat, vt dum nimia legum angustia sepiuntur, in deteriora prosiliant. Nam (vt legitur Proverb. 30.) Qui nimis emungit, elicit sanguinem. Et Matth. 9. Si vinum novum, id est ardua, & calore feruentia mandata, mittatur in vases veteres, id est, in homines impuros, corruptisque affectibus laceros, vinum effunditur, hoc est, praecepta contemuntur, & ex contemptu iniqui in peiora prorumpunt.

Pro. 30. Matt. 9.

Ad tertium.

Ad tertium respondetur: quod etsi lex humana à naturali deriuetur, non tamen illam ad vnguem adaequare debet: neque ideo (vt loco citato ait August.) quod non omnia vetet, quae vetat, & iubet, improbanda sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex humana omnium virtutum actus praecipiat.

VT circa malorum prohibitionem sic & circa virtutum praecipionem videndum est, quam late lex humana se extendat, vt scilicet omnium virtutum actus debeat praecipere. Et arguitur à parte negatiua. Virtutum officia, vitiorumque opera contraria sunt, lex humana non omnia prohibet vitia: ergo nec omnes praecipit studiosas actiones. Secundo, virtutis opus à virtute procedit. Virtus autem finis est legis, nam, vt diximus, finis legislatoris est, bonos studiososque facere ciues: precepta vero legis, non finis, sed media sunt ad consequendum finem: virtutum opera non cadunt sub precepto legis. In contrarium

Argu. 1. partis negatiuae. Argu. 2.

autem est auctoritas philosophi 5. Ethic. 1. vbi ait: Leges ad communem omnium vtilitatem de omnibus dicuntur. Quare praecipit, inquit, lex & ea agere quae ad virum pertinentiorem, & item ea, quae sunt temperantiae, & etiam ea, quae sunt mansueti, & in ceteris identidem virtutibus atque virtutibus alia iubens, atque alia vetans.

Ad praesentem questionem perinde atque ad praecedentem duabus conclusionibus respondetur. Prior est: Nulla est virtutis species, de cuius actibus non aliquos praecipiat lex humana. Conclusio est, non solum Aristot. loco citato, verum & Platonis Dialog. 1. de legibus, vbi ait, eos qui de diuina Republica disserunt, non ad particulam virtutis, & praesertim ad deiectionem, sed ad vniuersam virtutem respexisse putandum, & per singulas earum species leges quae sisse, Ratio autem quam nos natura docet, quamque sanctus Tho. dilucidat haec est: Virtutum species ratione obiectorum distinguuntur: nullum autem est virtutis obiectum, quod non ad bonum referri possit commune, quin vero sepius idem etiam ad priuatum, vt ea quae fortitudinis sunt, & ad protectionem, seu propria personae, seu amici accommodari contingit, & rursus ad tutelam Reipublicae: Et quae sunt temperantiae, ad bonam priuati hominis vtilitatem, & rursus, vt habilior eius ad contemplationem fiat eorum quae bono publico conducunt. Et simile est in ceteris. Cum igitur lex omnis humana (vt dictum est) ob commune mortaliu vtilitatem constituitur, consequens fit, vt nulla sit virtutis species, de cuius actionibus lex humana non iubeat. Quod si des forte priuatum aliquis, infra tibi respondebitur. Posterior conclusio: Leges humanae non de singulis actibus singularium virtutum praecipiant. Ita quae praecipiant, de singularium virtutum aliquibus actionibus: non tamen de singulis omnium. Vt si verbi gratia dixerimus, in materia fortitudinis praecipit lex humana, Reipublica defendere etiam cum mortis periculo: non autem sic defendere amicum: sed hoc relinquit naturae. In materia temperantiae praecipit, Ecclesia certis diebus ieiunia, non autem in reliquo temporis anno moderatè comedere, quod facit lex naturae. In materia religionis iubet certos dies diuinis dedicare, ac sacris interesse: non autem ad alias cogitationes libe

Prima conclusio.

Aristot. Plato.

Rō' conclusio.

Secunda conclusio.

Explicatio conclusio.

Ans. In materia iustitiæ & liberalitatis præcipit in graui necessitate & parentib. alere filios s'm suum statum & nonnunquam filijs vice versa parentes. Extra illos autem casus reliqua ad legem naturæ & diuinam remittit de honore parentibus deferendo. In summa, lex humana ea duntaxat præcipit officia, quæ ad bonum commune referuntur, uel per se, & proxime, ut ad publicum bellum arma indui, uel mediate (ut aiunt) ut illa quæ ad bonam artinet disciplinam, per quâ ciues ad bonum iustitiæ & pacis instituuntur. Quæris ergo, quid si aliqua esset uirtutis species quæ nullatenus ad bonum publicum referri posset? Respondetur nullam esse profus, cuius non saltem aliquis actus ad idem bonum quandoq. referri valeat. Neque uero generalis hæc conclusio morales tantum uirtutes amplexatur, uerum & intellectuales. Legibus namque humanis, & artes iubentur in republica & scientiarum contemplationes. At uero si ita res habet, ut et uirtutes intellectuales conclusio comprehendat, emergit statim argumentum quod nõ sit in uniuersum uera. Nam obiectum suprema uirtutis intellectualis, in qua summa posita est nostra felicitas, cum Deus ipse sit per essentiam, in nullum aliud commune bonum est referibile. Respondetur autem quod etsi per se Deus in nullum alium referatur finem, eo quod ipse sit uniuersalis omnium, idemq. sumus, amen quatenus facili uisione a nobis attingitur & possidetur, referatur quidem, tum in nostram felicitatem ac beatitudinem, tum etiam in suam ipsius gloriam quæ per eandem uisionem fit in beatis illustrior.

Ad primum argumen. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod sicut lex humana nõ prohibet singulos uitiosos actus ita ueq. præcipit studiosos uniuersos. Sed est tñ differentia quod quantum ad uirtutes nulla est species cuius non aliquem præcipiat actum, tamen quantum ad uitia, nihil uetat aliquam esse speciem cuius nulli actum prohibeat. Et propterea præcedenti articulo responsum est ad uniuersaliter negatiue presenti uero affirmatiue. Nullum. n. prohibet aut iocofum aut officiosum mendacium, neque ullam simplicem fornicationem, nisi circumstantiam habeat speciem uariantem in genere motis, ut adulterium, in cœstum, &c. Ad secundum respondetur, quod actus. Bifariam dicitur uirtutis, uno modo quantum

ad substantiam, quia scilicet sit secundum rationis normam, siue ex habitu procedat siue ab eo fiat qui non est habitu præditus. Alio uero modo quia ex habitu proficiscitur, atque adeo prompte & delectabiliter fit, lex ergo nihil de habitibus præcipit, sed de actibus, qui media sunt ad comparandum habitum. Præcipit inquam pro republica pugnare, nihil curans ex habitu id fiat agere, autem ex habitu, non est præceptum legis, sed finis, nam iubendo nobis operari intendit legifer habitus in nobis ingenerare, qui bus studiosi efficiamur.

ARTICVLVS IIII.

Utrum lex humana imponat subditis necessitatem in foro conscientia.

Postquam uisum est de potestate legis humanæ quantum ad extensionem uidere restat quantum ad eius vim, an usque ad conscientias attingat, quas ligare possit. Est enim statim in proptulo argumentum à parte negatiue. Potestas inferioris non attingit usque ad superioris forum, ut in eius iudicio obligare possit, potestas leges ferendi humana est inferior diuina, ergo non potest conscientias ligare quantum ad diuinum forum. Secundo arguitur, quod inde sequeretur & patrefamilias suis liberis posse itidem leges sciscere, quæ conscientias obligarent in foro Dei. Nam licet præceptum est obedire superioribus, ita & honorare parentes ubi & obedientia comprehenditur, consequens autem uideatur esse contra id quod supra dictum est, nempe citra uim coercitiuam, quæ in patrefamilias non existit, leges non posse conditi. Tertio, iudicium conscientia ex diuinis pendet mandatis, quæ indicia sunt & documenta diuinæ uoluntatis, contingit autem leges humanas cum diuinis pugnare, secundum illud Math. 15. Irritum fecistis mādātum Dei, propter traditiones uestras, ergo non omnis lex humana obligat in foro conscientia. Quin uero quarto arguitur: Sententia iudicis (ut supra diximus) est quadam legis applicatio, eiusmodi autem sententia non semper obligat, etiam si in foro exteriori iusta sit, ut puta dum iudex secundum allegata & probata contra ueritatem innocentem condemnat. Immo

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

mo quandoque condemnatus nullatenus potest sententiae parere, ut si clam quis duxit uxorem unam, & palam alteram, tunc iniuste & iuridice debitum iubetur reddere secundae, & tamen potius mori debet quam obtemperare esset namq. fornicatio, ergo neq. lex iusta obligat in conscientia.

Arg. 5. Quinto leges humanae frequenter solent calumniam, ac subinde iniuriam hominibus irrogare, secundum illud Isaia. 10. Vae qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & uim facerent causae humilium populi mei, oppressionem autem ac tyrannidem repellere, cuique fas est. In contrarium est Apost. Petrus in sua prima. Cap. 2. ubi postquam omnes Christianae familiae admonuit, ut subditi essent dominis, non tantum bonis, sed etiam discolis, quia sic erat uoluntas Dei subdit. Haec est. n. gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste, dicens autem propter conscientiam Dei, insinuat conscientiam civilibus legibus ligari.

Isaias. Questio est, in qua alquanto plus dubitatis, ac difficultatis quam in superioribus inest. Ad cuius utique intellectum, distinguendum est inter leges iustas atque iniustas. Tribus ergo conclusionibus ad questionem respondetur. Prima, lex humana tam civilis quam canonica, si iusta sit, auctoritate uiget, uig. pollet obligandi subditorum conscientias. Probat. Lex omnis humana (ut dictum est) ab aeterna per naturalem deriuatur, secundum illud Prou 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. ubi (ut supra discernendo notauimus) prioris membro designatur regnandi potestas diuinitus principibus collata, iuxta illud Pauli. Omni potestas a domino Deo est, posteriori uero prudentia, per quam leges condunt & executioni mandant, ergo ex eadem aeterna lege uirtus ad easdem subinde leges deriuatur, qua sint in conscientia apud Deum ipsum obligatoriae. Existimatur autem legis iustitia ex omnibus eius causis scilicet finali, efficiente, materiali, atque formali. Finali iniqua, ut pro communi bono sit condita, eadem enim differentia, ut diximus, quae inter tyrannum & regem, inter leges, quoq. dignoscitur, nempe ut quae praecomuni utilitati sit lata, iusta habeatur, quae uero pro particulari, tyrannica. Secundo, ex parte agen-

tis, ut pote quod qui illam tulerit, suam non fuerit facultatem transgressus. Tertio, ex parte materiae. Quoniam, ut quae pro tempore & loco bona sunt, prohiberi non debent, ita neque opera mala materiae preceptionis sunt. Quarto ex parte formae. Nam cum lex, regula sit, ex debet rectitudine & aequitate splendere, ut talem seruet tam in honoribus quam in oneribus proportionem ad ciues, qualem ipsi habent ad corpus reipublicae, sunt quippe ceu partes in toto, ob idque sicut partibus diuisa sunt a natura munera, sic & onera secundum proportionem facultatem ciuium imperanda singulis sunt, atq. honores secundum proportionem dignitatum impartendi. Igitur quae lex his fieri numeris absoluta, obligatoria erit. Secunda conclusio. Lex humana iniusta non obligat in foro conscientiae. Conclusio ex superioribus fit notissima. Nam lex iniusta, cum recta non sit, regula esse nequit, atque adeo neque lex, quae autem non est lex, obligat neminem. Legis autem iniustitia duobus pensatur modis. Primo, si bono aduersetur humano, ut puta ratione aliqua cuiuspiam praedictarum quatuor contraria, uidelicet ex defectu aut debiti finis, aut agentis, aut materiae, aut formae. Altero modo, si contraria sit bono diuino. Et quamuis nequeant Deo esse contrariae nisi ratione materiae, uel alium praedictarum causarum, notatur tamen distinctio haec, ut ad tertiam conclusionem sternatur aditus, quae talis est: Leges ille, quae humano tantum bono aduersantur, licet in conscientia de se non obligent, ligant tamen quandoque ratione scandalii, quae uero diuino bono impie repugnant, nullatenus sed aperte est illis obuiandum. Prius membrum patet. Nam in his quae praese non fuerunt manifestam tyrannidem, resistere potentibus non est citra scandalum possibile, & ideo serendi interim sunt quousque leniori uita in mente saniores aducantur. Huc enim pertinet Christianum consilium, Matth. 5. Qui angariauerit te mille passus, uade cum eo & alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium. At uero si tyranni uel ad idolatriam nos suis legibus inducerent, uel ad nostros arcerent sacramentis, uel ad alios mores aut ritus fidei contrarios propellerent, nullum esset formidandum scandalum, sed illud esset grauissimum, si illis non statim post

Secunda
conclu-
sionis,
Probō.

Legis in
iustitia,
unde fit
pensanda

Tertia
conclu.

Matth-

Act. 5. post habitam vitam obsteremus. Hic enim est legimus sensus illius Act. 5. Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Sic namque respondit Petrus principi sacerdotum præcipienti, ne in nomine Christi prædicarent. Hicce iniustitia formulæ ex arte dispositis uniuersæ comprehenduntur, quas iuris interpretes ad duodecim, vel plures cogitum multiplicam, ut est tum apud Syluest. Summistas videret, tum apud Syluest. verbo, lxx. §. 9. Vt autem hæc accuratius collimentur, speculandum primum de prima conclusione est, quo sic gradu tenenda. Ad quod respondetur, non esse tam sublimi, quamq; firmo certitudinis gradu constantiam de civilibus legibus, quæ de ecclesiasticis, ob idque de ecclesiasticis, Pape potissimum, ac consiliorum, adhibet quarta conclusio. Tanquam fides catholica consistendum est ecclesiasticas, sanctasque leges obligare in foro conscientia genere suo sub reatu mortalis macule. Irrepit. n. olim Vvaldensium error, postq; Ioannis Vvicleff, eorundemque tandem legitimi hæretici Lutheri, q; neque in Pontifice Maximo, neque in tota ecclesia potestas ulla est condendi aut articulos fidei, aut morum leges. Sic enim habet vgesimus septimus eius articulus in exhibitis ad I. conem. Quare (vt aunt) sola illa mandata obligant in conscientia, quæ in Euangelio explicata sunt. Extant autem apertissima testimonia, quibus isti confutantur, Vt est illud Luc. 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Et Matth. 18. Si peccauerit, &c. dic ecclesie, si ecclesiam non audierit tibi sicut ethnicus & publicanus, vbi compertissimum est iurisdictionem ecclesie designari. Item quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Et Ioann. 20. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, sicut misit me uiuens pater, & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Quid euidentius, quam illic (vt ait Chrystom.) collatam fuisse a Christo Apostolis, ac subinde ecclesie potestatem, quam ipse attulerit a Patre? Eo præcipue, quod retinere peccata, functio est habentis potestatem obligandi. Et Deut. 17. lex extat, quod qui non obediret sacerdoti, morte moreretur, morte autem nemo plebitur, nisi ob graue peccatum mortale, er-

go fortiori ratione lege noua quam & Christus instituit, & Spiritus sanctus gubernat, eadem est auctoritas consistenda. Idque verba illa palam ostendunt. Actus 15. Visum est Spiritui sancto & nobis nihil vltra imponere vobis, quam hæc necessaria, &c. Re uera cum ecclesia suis legibus obligare nos intelligat sub reatu mortalis culpæ, & Christus suam sit curam pollicitus, & Spiritus sancti regimen quem ad hoc se missurum promittit a patre, ne in rebus tam arduis falli possit, certissima colligitur fides in hoc eandem ecclesiam non deferri, sed certa pollere auctoritate obligandi. Jam id demum de ratione finis conuincitur. Enimvero cum mortalium status nunquam sit fixus, sed pro temporum locorumque diuersitate lubricæ uarietur, non satis Christus legibus a se positus ecclesie in perpetuum consulisset, nisi potestatem reliquisset in ecclesia nouas pro tempore condendi, quæ in suo ipsius diuino foro obligare ualerent. Hæresis autem hæc iam in concilio Viennensi, ut habetur Clem. ad nostram, de hæret. & in Constantiensi, ac deinceps a Leone X. merito suo condemnata est. At vero de potestate ciuili non est tanto robore conclusio firma, quin sint in contrarium argumenta nonnulla. Primum obligare ad culpam in foro conscientia, cum animas vulneret, videtur spiritualis potestas, qualis in ecclesia est, non autem in potestate ciuili. Secundo potestate ciuili non illuculq; protenditur, ut possit peccata remittere, consequens ergo apparet, vt neque possit in peccata conijcere. Iniquum enim censere quis posset ut qui religare nequit ligare valeat, ecclesia namque utrunque potest. Tertio, finis proximus ciuili potestatis est temporarius reipublicæ status, ergo ad eterna supplicia non se dilatat. Quarto, potestas quæ in conscientia reum culpæ punire nequit aeterna poena non potest sub reatu talis culpæ obligare potestas autem ciuili in foro conscientia nullam potest imponere poenam, sicuti spiritualis, quæ illas in sacramento decernit poenas, quas si hic non persolueris patieris in altero seculo. Postremo arguitur ne articulus neruusque materie detegatur. Aut obligatio ad culpam est in arbitrio principis ferentis legem, aut præter suam voluntatem sequitur ex natura legis. Si prius dederis sit, vt nunquam lex ciuili obliget

Act. 15.
Rōt hæreticos.
Concil. Vienēse
Concil. Constā.
Leo X.
Arg. 1o
Arg. 2o
Arg. 3o
Arg. 4o
Postre-
mū arg.

obliget, sub reatu culpæ, quia nulla est lex, quæ talem circumstantiam exprimat. Si autem posterius concesseris, scilicet, ut obligatio sequatur ex natura legis consequitur, ut princeps nullam possit condere legem, quæ non obliget sub reatu culpæ, quod tamen creditur durum est: quandoquidem in religionibus præcipue in nostra, multæ sunt leges nullo nos ligantes culpæ reatu. Veruntamen his nihil obstantibus conclusio, quæ secundum mentem Diuisi Thomæ, primo loco asserta est, suam etiam incussum retinet veritatem in ciuilibus legibus quippe quæ ad culpam obligant, & de genere suo ad mortalem. Enim uero sicut reipublicæ ecclesiasticæ sic & ciuili necessaria fuit ratione finis potestas seipsum gubernandi, atque adeo leges pro temporum regionumque varietate instituendi, licet hæc potestas (ut libro quarto sub tit. de dominis, fusius differendum est) aliter quam ecclesiastica a Deo deflexerit. Illam enim Christus per se contulit ecclesiæ diuina lege: hæc autem per legem naturæ descendit, quæ quilibet reipublica seipsam administrandi auctoritatem habet, quam & regibus conferre potuit. Itaque quia reipublica ciuilibus familia quoque Dei est, fit ut sicuti qui contra suas leges proximum ostenderit ante eius tribunal reus habeatur, qui uero secundum easdem fuerit erga eodem proximos beneficium dignus habeatur præmio: sic prorsus & qui leges humanas per potestatem, ab ipso collatam conditas, uel uolauerit, uel custodierit. Et hoc est obligare in conscientia. Sed confirmatur etiam eadem conclusio. Facere contra legem Principis, est malum mortale, ergo peccatum apud Deum. Antecedens est notum, quoniam si lex iusta est, regula rationis existit, prætergredi autem rationis lineam, obliquitas est, ac subinde peccatum. Consequens nihilominus inde claret, quod quidquid mali in moribus est, peccatum existit, ut egregie Sanctus Thomas 1. 2. quæst. 2. r. differuit. Deinde lex humana a naturali (ut dictum est) derivatur, quæ constituit id quod generale est in particulari specie uirtutis, ut genus pacis ad hoc quod est armis non uti nocturnis, ergo leges humanæ obligant in foro conscientiæ. Ac demum postremum adhibetur argumentum peculiariter de lege ciuili, Principis finis, licet proximus sit, quietus status

reipublicæ, supremus tamen est sempiterna felicitas, ad quam ille temporalis finis tendit, ergo potest suis legibus per uirtutem sibi cælitus donatam in illo supremo foro obligare. Colligamus ergo, quod licet non sit manifestaria hæresis, hæc auctoritatem & vigorem ciuilibus legibus ueluti ecclesiasticis denegare, esset tamen profecto temerarium & contra doctorum consensum, qui præcipuum habent nomen. At uero vnus Ioannes Gerson, uir alias egregie notæ reuocare nos huc cogit in disputationem, utrum huiusmodi humane leges per se ipse obligent in quantum humane sunt, id est in quantum potestate hominibus concessa condita, an uero eatenus prorsus quatenus diuina lege stabiliuntur. Sustinet enim tract. de vit. spe. lect. 4. opinionem de hac re singularem, nempe quod nulla lex neque ciuilibus, neque ecclesiastica, immo neque naturalis vim habet obligandi in conscientia ad culpam, sed sola lex diuina est, quæ obligat, humana uero in quantum est illius interpres. Quæ quidem opinio non tantum nomine (ut quidam putant) a communidiffert, sed re certe latissime. Non inquam hoc tantum ait quod leges humane idcirco obligent, quod tales potestates diuinitus sunt hominibus collatæ, hoc enim nos fatemur, sed ait nullam esse potestatem creatam a Deo concessam obligandi sub reatu culpæ, sed tantum exponendi, & declarandi diuinitus. Itaque Papa, secundum ipsum annalæ præcipiens confessionem non obligat potestate sua, sed ius duntaxat declarat diuinitus quoniam, inquit, ante eius sanctionem lex Dei erat, annuatim confiteri, sed quia nobis erat ignota, excusabat ignorantia. Pari modo nisi ius, inquit fuisset diuinitus. Quadagesimam ieiunare, præceptum Papæ non obligaret ad culpam, at quia tale ius erat, illud per Papam declaratum nos ligat. Et multo (ut censet) ueluti mentione ratione leges principum, nisi declarationes sint diuinitus antea ignorari, nullatenus ad culpam obligant. Sicuti præceptum medici, qui decubentem iubet a nocuo cibo abstinere, non est obligatorium ad culpam, sed propterea a grogus illam incurrit, quod transgreditur diuinam prohibitionem homicidij, quod Medicus declarat esu talis cibi perpetrari. Atque isto ordine insert usque ad quatuordecim

Legis ciuiles ligant in conscientia. Probõ.

Confirmatio eiusdem conclus.

S. Tho. Altera ratio ad idem,

Postremum arg.

Gersonis placitum.

set leges ferre quæ non obligarent ad culpam, quod est falsum cum in religionibus tales sint leges in usu. Negatur autem consequentia. Sed sciscitaris iâ signum quo dignoscendum est quæ nâ lex obliget ad culpam quæ vero in iure. Sûr inter iuris interpretes, qui aiunt leges quibus subnectitur pene, non obligare ad culpam, hoc autem statim art. proximo repudiabitur. Caiet. autem in materia de ieiunio, ait non satis constare legem ieiunij obligare ad mortale, quia non est lata cum illo additamento sub mortali reatu, ubi insinuat legem quæ id non explicat, non obligare ad culpam, porro autem (nisi ergo fallor) grauissime de hoc ipse falsus est. Leges enim nunquã ferri consueuerunt cum tali accessione. Præcipimus sub reatu culpe mortalis, vel venialis sed ex operis natura, & grauitate illud est pendendum. Quocirca fidiissima regula est: Omnis lex quæ absolute fertur, hoc est quæ contrarium non explicat, obligat ad culpam, vel venialem, vel mortalem in præteritum operis. Et ratio est aliquid, quoniam lex secum affert obedientiam præceptum: obedientia autem per se est virtus, & inobedientia, peccatum. Quo fit, ut quicumque legem ferre voluerint, tunc seculares Principes, siue Ecclesiastici præpositi, quæ non obliget ad culpam, illud debent explanare, Neque aliud potest constitui signum. Documento sunt constitutiones nostræ, in quarum capite sic hæc regula nra, & constitutiones non obligant nos ad culpam, sed ad penam nisi propter præceptum vel contemptum. Quod quidem documentum est, quod nisi illa fieret adiectio non posse non obligare ad culpam. Supremum autem dubium in calce quæst. superest: Virum eatenus leges humanas sub reatu lethalis macule obligare valeant, ut mors etiam sit etiam antica subeunda, quam vel omissione vel transgressione violetur? Apparet enim non tamen inesse vitium in legislatoribus humanis, cum non sint dei vita & mortis. Caiet. 1. 2. qu. 96. art. 4. constitui regulam quod omnis lex humana quæ obligat ad mortale obligat subinde pro sui obseruatione mortem perpeti, nisi casus aliquis benignitate legem excipiat. Rõ eius est, quod mors animæ fugienda est prorsus antequam corporis, ob idque cum lex humana obligat ad mortale, citius succumbendum est gladio quam legi obuiadum. Imo inquit, per inde est dicere,

re, legem humanam non posse obligare ad mortem pro sui obseruatione, ac non posse constituere actum in culpa mortali. Appendet deinde aliqua exempla. Potius debet homo interire, quam cum cõsanguinea matrimonium contrahere. Et in c. Sacris. de his, quæ vi met vel cau. fi. ait Innoc. quod cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurere, nullo obstante metu licet cum excommunicatis cõcare. Arbitror tamen si verum esse, humanam legem valere tanto cum rigore obligare, ut in Caiet. rñtio censura indigeat. Igitur primum omnium certum est, tanti referre posse reipublicæ id quod præcipitur, ut lex pro sui obseruatione ad mortem vsque obliget. Etenim cum princeps in bello militi præcipit locum seruare, vnde præsentaneum periculum reipublicæ existit, vitam potius quam locum delere debet. Immo quoties quidpiã sub pana, capitis iubet, periculum subeundum est capitis pro legis custodia. Nã est Princeps non sit absolute dñs vite. Vt Deus, in accidente causa potest subditos exponere morti, sicut totum partes. Nihilominus non est vsque adeo vniuersalis regula Caiet. Neque id est obligare ad mortale, & obligare non obstante periculo mortis, nam lex ieiunij proculdubio sub reatu mortali obligat, & nihilominus si tyrannus morte alicui minaretur, nisi ieiunium frangeret, nulla porro esset culpa illud frangere nisi dum tyrannus in contemptum legis ad id cogere, tunc enim teneretur Christianus potius mori. Enimvero quamuis potius sit moriendum, quam peccatum nihilominus non præsumitur lex tam rigide se cogere, & ideo an lex obliget ad mortem oppetendam, necne examinandum est ex operis grauitate. Quin vero neque lex diuina cum illa acrimonia nos vbiq. obligat. Nemo nã tenetur vel se vel filium periculo mortis baptizare, aut alia suscipere sacra. Quin vero erediderim. Ecce leges nunquam obligare tanta cogendi vehementia, nisi quoniam vel cõceptus euilidẽ legis interueniret, cum disci vel iniuria dei. Et id est, quia quæ metu mortis contra legem facit, non delinquit ex inobedientia, sed d. metu, sicut qui fame frangit ieiunium, non formaliter peccat contra obedientiam, sed contra temperantiam. Quod autem nullo metu possit contra hære cum cõsanguinea, hoc est alijs atque non est materia in simoniam, nec fieri potest per metum, sed talis cõcubitus esset fornicatio. Illud autem caput, Sacris, citatũ omẽs intelligunt de

Quæst. Jurisconsultorum

Caieta. Error Caietani.

Pulchra regula.

Ratio regula.

Postremum dubium.

Rõ dubiandi.

Caieta.

Fundamentum.

Caieta.

Quo sensu Caiet.

opin. verum habeat.

Regula Caieta. non est vniuersalis.

soluitur rõ Caietani.

Leges ecclesiasticae nõ obligat mortis. Ratio dicitur mine mortis. Satis fit alijs atque gumen. Caieta.

de cõmunicatione in facris, & interueniente scandalo. Si n̄ dum sacerdos, coram notorijs excõicatis celebrat, plebs acciperet scandalum, suspicans, leges ecclesiasticas nullius esse ualoris, aut illum esse manifestarium in obedientem, in tali casu potius deberet mori, quam id facere. Alias cõicare cum excõicatis ad fugiendum periculũ mortis, non esset lethale crimen.

Restat ergo r̄ndere, ad arg. in capite q̄õ nis proposita. Primum autẽ iam solutũ est sic. l. q̄ licet hõ per se p̄tatem non habeat in foro Dei, tñ tanquam eius ministerio fungens p̄cipere id p̄õ, cui si restiterit eius ordinationi, & ipse sibi damnationẽ acquirit, Em Paul. ad Rom. 13. Secundo autem argumẽto conceditur patrem familias obligare posse suos liberos ad mortale. Vt si remissis eximii ponderis æquissime & feruerrissime p̄ciperet Nam & eorum potestas Dño Deo est, nimirum p̄cipiente liberis honorare parentes. Vnde Aug. super Pl. 70. ubi iubet pater, q̄ contra Dñm non sit, sic audiendus est q̄õ Deus, & Salom. Prouer. 6. Cõserua fili mi p̄cepta pijs tui. Et Apost. ad Rom. 1. alijs criminib. annu-mera non obedire parentib. Super quibus verbis Ambrosius. Quanta, inquit, in solentia arrepti sunt, ut neq. parentes suos quos auctores in natiuitate habent, agnoscerent hoc n. esse sine intellectu sine charitate. f. Dei, peccatum autem charitati Dei aduersum, mortale est. Et Deut. 21. Pœna mortis decernebatur filio qui contumax esset & proteruus, neque audiret patris aut matris imperium, & coercitus obedire contemneret. Verba sunt legis. Quin uero & interoẽs naturales obedientias (vt l. Pol. Ari. docet) hæc est p̄ima quæ parentib. debetur. Ad & vxor quãdoque tenebatur sub tali reatu obedire marito, tamen si eius p̄cepta, quia vi coerciua carent, uim nõ hñt legum. An uero in famulos & reliquã familiam eadẽ fungatur auctoritate, non facile crediderim. Ad tertium r̄nsũ est in tertia conclusione, q̄ leges diuinas aduersantes, non hñt legum robur, sed sunt potius conculcandę. Et ad eundem prope modum r̄ndetur ad quartum, quod sn̄e, quę ideo penitas iuste sunt, quod Em tantum exterũ forum in falsa p̄sumptione fundatur, non obligãt in conscientiam, quia cum sint ueritati cõtrarię, lex naturalis ac diuina aliud continet. Diuersimodẽ tñ considerantur. Nam dum

sc̄ta diuine legi non est oĩno contraria, tñc condemnatus, licet possit quocunq̄ue citra scandalum & uim iudici illatam, iudicio se excimere, p̄t nihilominus & eidem auctore. Vt contingit qñ innocens condẽnatur. Qñ uero diuina lex omnino est contraria, ut dum quis cogitur illam cognoscere que uere non est sua, citius debet mori quam obedire. Et pari modo respõdetur ad quintum. Quãto. n. leges humane iniquę sunt in subditos, si citra scandalum fieri potest, non est in conscientia eis obediendum, secus si tale sit scandalum oriretur.

Ad quintum.

ARTICVLVS V.

Utrum omnis penalis lex obligat ad culpam.

DVos hic articulos adhibere est operæ pretium de lege penali, in qua non nihil subest singularis ambiguitatis. Et primo queritur utrum humana lex quę obligat ad penam, pariter obliget & ad culpã? Et arguitur a parte negatiua. In primis leges pœnam irregularitatis continentes nõ omnes obligãt ad culpam, nam iudex qui iuste est causa sanguinis, irregularis, sic ut patet in titulo de homic. uoluntario. & Can. aliquantos dist. 51. Et bigamus fit similiter irregularis, ut patet 34. dist. c. sit cuius. Sc̄ta men nulla illic inest culpa. Nam hæc vna forte ex causa, ob quam regula iuris exceptionem fecit, sine culpa (nisi subit causa non est aliquis puniendus.) vnde illud collectum est axiõna. Esti sine causa non potest infligi pœna potest tamen siue culpa. Secundo in religionibus (vt de natura iam supra dictum est) extant leges obligantes ad pœnam sine culpa, ergo quotiescunq̄ue princeps pœnam a ñectur legi, non potest censendus obligare ad culpam, sed pœna esse contentus, ne oraculo illi aduersetur. Na uum Prophete c. 1. Non consurget duplex tribulatio. Tertio, innumera sunt leges tam diuine, quam humane que nullam induunt p̄cepti formam, sed tantum pœnã, ut illa Exo. 22. Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem &c. quinque boues pro uno boue & quatuor oues p. una oue restituet. Et 2. q. 3. Qui non probauerit quod obiecerit, pœnam quam ipse intulerit, patiat. Et l. capitali. ff. de pœn. Sic habent leges, In cendiarii capite puniuntur. Fenerari capite puniendi sũt, & multe sũt similes quibus nihil

Primæ ratio.

Secũda ratio.

Naum.

Tertia ratio.

D 2 pror.

regula
uicta.
non est
iuris.
is.

lucit
Cate.
ni.

Leges
debe
ca nõ
obligãt
discr
ine
mortis.
ratio d
i.
atis sit
lijz ac
umem
uicta.

proffus præcipitur, aut phibetur, sed pena tãtum statuitur, ille ergo non obligatur ad culpam, sed proffus penam in contrarium est Cano ius Cano. Satis peruersum. 5. 6. distin. vbi habetur, satis esse peruersum, vt quis suis officijs priuetur, quæ sua culpa, vel facinus a suo gradu nõ deicit. Et idẽ notatur. l. si putator. ff. ad l. Aq.

Quæstio hæc, si natura penæ satis perenderetur, non erat cur reuocaretur in dubium, adeo res per se ipsa liquet. Sed quæ vultus nescio quo colore ait legem quæ obligat ad penam, non obligare ad culpam, necesse est, errorem hunc elidere Respondetur ergo vnica generali conclusione. Nulla proffus est, lex penalis, si legitime sit penalis nominanda, quæ non obliget ad culpam, nisi contraria intentionem expresserit, dicendo, Non intendimus obligare ad culpam, aut quid simile, vt superiorique expositum est. Conclusio est Sancti Thomæ. 2. 2. q. 108. art. 4. vbi eam, vt plerique omnino, luculenter dilucidat, & est lumine naturali notissima. Poena enim vel ipso at

Conclusio ista. S. Tho.

restantem nomine iam cognatam habet connexionem ad culpam, vt penæ neque rent h. beat, neque iustum nomen, nisi sit pro culpa posita. Loquimur enim hic de pena iuridica, pro eo quod est vltio, & vindicta. Nam accipitur penam quoque physice pro cruciatu quem quis patitur vel a febre, vel ab alio quouis morbo afferente dolore. Neque opus porro est alia probatio ne præter nominis significationem. Vindictæ enim & vicissæ, & supplicium poscere, atque adeo penam infligere, neutiquam nisi pro culpa fas est. Quocirca nisi culpa ad sit improprie, & præter verborum significatum usurpatur, sit. n. p. penam iusta reprobatio culpæ, nepe vt qui sine obseques voluntari deliquit (nam secundum Aug. vbi non est voluntarium, non est peccatum) contra eandem suam voluntatem patitur. Secundo id probatur. Leges humanæ (vt proximo artic. constitutum est) si absq. penæ comminatione absolute ponantur, ad culpam obligant, at comminatio penæ legi apposta non est contrarij signum, ergo tunc et eadem manet obligatio ad culpam. Probatur minor, quia comminatio penæ natura sua illuc spectat, vt obseruantius lex custodiatur. Ea nam ratione in illo artic. de legis actibus dictum est vnum legis finem esse punire, quod sicut in speculabilibus per principia inducitur

Secunda ratio.

conclusiones, ita & in practicis per comminationem penæ inducitur obseruantia præcepti, ergo non solum poena non est iudicium oblatæ culpæ, verum contra, apertum est testimonium grauitatis ipsius, quæ de transgressione omissioneq. legis conuincitur. Tertio arguitur. Huius causæ quæ maior minorve aut maxima affluatur legi poena, non alia afferri potest, quæ proportio culpæ iuxta illud. Deut. 25. iuxta mensuram delicti erit & plagarum modus. cuius simile est. c. Exiuit, extra, de his, quæ fi. a. ma. par. ca. & c. Felicitis de pœ. lib. 6. ergo quæcunq. poena testimonium est culpæ. Accedit, quarto & diuinum exemplum. Illa n. lege quæ Deus primam posuit parentibus nostris in statu innocentie, quia eius præuaricatio tam longe grauissima erat, & enormissima, truculentissimam penam comminatus est, dicens, in quacunque hora comederis ex eo, morte morieris. Quo factum est, vt mors moribusque ceteræ calamitates & ærumnæ, quæ si in puris essemus naturalibus conditi, non penæ sed natura nobis essent iam nunc ob culpam Adæ expoliantis non originalis iustitia, quæ nos ab his seruasset in columnes, penæ & dñæ & sunt, propterea, quod modo quodam eius nos parentis voluntate peccauimus. Punire ergo nemo nisi ob culpam, siue suam propriam, siue suorum parentum, quorum pars quodammodo existit. Vñ illud Exo. 20. Ego sum Deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem. Fateor nos quidem quodammodo a Deo flagellari, non solum ob delicta præterita, verum vt in futurum cautiorem viuamus, illa vero flagella non tantum poena, sed præseruatorie medicina. Præterea & in originis culpam cuncta resoluuntur. Deinde & alijs Dei exemplis eadem conclusio confirmatur. Etenim Exod. 21. & 1. euit. 10. iuxta grauitates scelerum poenas statuit. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Si mechatus fuerit quis cum vxore alterius morte moriatur, &c. Quæ prope est in euangelio præceptis Decalogi nulla sit adiuncta poena, nisi per humanas leges adhibita sunt, vt. homicidia, & cetera, & reliqui nequam impunitione hostes mortis metu ab illorum violatione cohibeantur. Et est profecto cauillosum diuerticulum dicere, aliud esse in legibus diuinis, quam in humanis cum potius leges humanæ diuinam esse debeant imitatrices. Equis præterea dubitet, quicum Rex penam capitis comminatus milium iuret

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Probat tur conclusio exemplis sacrarum literarum. Exo. 21. Leu. 20.

inbet ne locum deserat, mortalis sit culpa inde referre pede? Quin vero infallibilis regula est q̄ in neminem potest princeps penam capitis, aut mutilationis, aut exilij, aut oium bonorum publicationis decernere, nisi pro transgressione vel omissione legis, quæ sit lethalis culpa. Profecto non video vnde hæc plusquam vulgaris opinio prodire potuit, q̄ leges obligantes ad penam nõ obligent ad culpam: cum pena suapte natura, tum genuinus effectus, tum & apertum iudicium sit culpæ. Sed tamen qui eam inuexerunt, non sunt illiqui de natura rerũ philosophantur. At vero alij doctores hac parte doctiores, licet conclusionem nram non profus denegent moderantur tñ hac distinctione, quam ex Henrico Gandensi quoli. 3. q. 22. defumunt. Illa nanq; fortasse fuit qui vulgari opin. quam modo impugnamus, anam porrexit, tamen ipse moderatius opinatus est. Distinctio eius est hæc: Legum penalarum alia sunt quæ præceptum explicant, vel prohibitionem, cui penæ comminationem adiungunt, & has qui illam defendunt, appellant penales mistas, hoc est obligantes ad culpam pariter & penam, sed alia sunt quæ nullam expriment nec præceptionem, nec prohibitionem sed tantum penam sub conditione, quarũ figuram in tertio argumento proposuimus. Atque has appellant pure penales, Aiunt ergo illas mistas obligare ad culpam, has vero puras, minam. Verunt, meum (vt salua id auctorum existimatione dixerim, qui digni sunt pretio) callere mihi non videor uim huius distinctionis, immo inconclusam arbitror vniuersalem veritatem nominæ conclusionis, nempe q̄ nihil habere potest rationem penæ, nisi ubi subest culpa, propter rationes factas. Sed absente culpa, id quod fert imaginẽ penæ potius erit pretium, vel pactũ, vel quid aliud, vt statim in solutione ad tertium patebit.

Ad primum igitur argumentum respõdetur, q̄ irregularitas, quæ ponitur pro nõ delicto (nam de illis secus res habet) neutiquam rationem induit penæ, sed indecentiæ cuiusdam, quæ hominem ad sacros ordines facrorumq; functiones reddit inhabilem. Ecquis. n. dicat, si iudex iustissime addidit hominem supplicio, veluti penam illi statui, ne possit ad sacros ordines promoueri. Ecquis inquam egregiæ virtuti penam unquam opposuit? Sed est indecorum atq; indecens, vt

li. 5. q. 1. dicturi sumus, vt qui sanguine cõtaminatur, sacramenta innocentissimi agni dispensat. pari nanq; ratione bigamus non in penam, sed p.p. significationem, quia Christus vnica sibi ecclesiam desponsauit, sit irregularis. Quæ admodum, & con sanguinei contrahendo matrimonio inhabiles sunt & in idonei, non certam in penam, sed propter rei absurditatem. Quæ p.p. regula iuris vniuersalem continet veritatem quod sine culpa non est aliquis puniendus. Nam interiecta parenthesi, nisi subit causa, si glossam auscultes, solum docet, vbi interuenit citra culpam causa, contingere posse ut homo propter indecentiam, quæ irregularitatem uocant, ab aliqua dignitate repellatur, quam uis eadem parenthesi aliter a diuo Th. lo so citato, quam a glossatores, intelligatur, uidelicet de flagellis memoratis diuinis quæ non tam in penam commissorum criminum, quam ceu medicinæ in futurum infliguntur. Ad s̄m respõsum satis est, quod vbi lex suam expresserit intentionem non obligandi ad culpam, salua res erit. Inde tamen non sequitur, vt vbi absq; talis expressione subiungitur, pena, tollatur subinde culpa, Nam verbum prophetiæ. Naum nihil ad rem attinet, haud n. duplex, illic tribulatio, idem est quod culpa & pena. Sed illa sententia misericordiæ Dei designat, qui pena semel ad iustũ per soluta, nunquam alteram reposcit. Circa tertium arg. illi qui distinctionem Henrici defendunt, contendunt leges illas commemoratas non obligare ad culpam. Neq; illarum ullam quæ extant Leuit. 20. Si machatus quis fuerit cum vxore alterius, machus & adultera morte moriantur, &c. breuiter, nullam seu Canonicam seu ciuilem quæ ponitur sub hac cõditionis figura, obligare putant ad culpam sed illas præcisè quæ iubendo explicant quidpiam fieri, aut non fieri sub penæ comminatione, vt est illa, Ois viri usq; sexus, de pœnit. & remiss. Quæ præcipitur, ut ois s̄mel in anno peccata sua cõfiteatur, & saltẽ in die Paschæ Eucharistiæ sacrm suscipiat, alioquin & uiuus ab ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens ecclesiastica careat sepultura. Hic autem duo adnotauerim. Vnũ, quod & vera sit hæc opinio, nihil ueritati conclusionis nrae detrahitur, qm̄ illæ penæ non statuunt nisi pro culpis, quæ uel illis, uel aliis legib. vetantur. Alterum est, quod illas ego leges penales, siue

Ad secũdũ arg.

Ad tertium.

Duo ad uertenda.

Primũ.

Secũdũ. Distinctio.

Aliorũ opinio. Hæricus

Exploditur p̄terea opinio.

Ad primum arg.

diuinas, siue canonicas, siue ciuiles que delictis penas decernunt, negare non audeat, qui obligent ad culpam. Nam quamuis illa delicta alijs mādatis non essent prohibita in illis certe satis exprimitur, penas illas & maximē capitales ad cohibendas culpas illic insinuaras institui, quae ideo culpa illic virtualiter prohibentur. Viendum ergo arbitror hac distmētionē: Quando poena applicatur culpa vti in dictis legibus, obligatio fit sub reatu culpa, quando vero lex formam habet potius concessionis aut dispensationis, tunc talis lex non obligat ad culpam, sed tñ neq. id quod sub imagine poenae subiungitur, habet veram rationem poenae sed pretij aut cōuentionis. Subdamus exempla hęc lex, Qui frumentum ē regno euexerit, illud perdat, aut tale luat poenam, re vera obligat ad culpam. Attamen si intentio Regis non esset distractionem frumenti prohibere, sed illa ratione poenae iam colligere, lex tunc non obligaret ad culpam, sed tñ conditio subiuncta non esset poena, sed concessionis pretium, vt qui uellet euehere, tantum contributor. Sicut & respublica potest & vetando legem hęc ferre. Qui ligna in nemore ceciderit, tali plectatur poena, & rursum sinendo pro pretio, Qui ceciderit, tantum soluat. Eodē modo Si quis mulam equitauerit, illam perdat, profecto (vt reos) ad culpam obligat, sed si post latam legem ciues dispensationem procurarent, uellentq. eā pretio redimere tunc lex hęc, Qui mulam equitauerit, tantum soluat, non est poenalis, quia neque prohibitoria, sed potius concessoria. Quod si contra nobis obijciantur institutiones nostrae, aliarumque, religionum in quibus sic habetur. Nolumus obligare ad culpam, sed ad poenam, vbi poena sine culpa nominatus. Respondetur tales non esse proprie ac legitime, penas, sed sunt quasi conuentiones & pacta, quia monachi tali se uolunt voto astringere, vt si hęc fecerint, illa pariantur. Dicuntur autem nō ineptē poenae, quia propter res veritas exiguntur, ac rependantur. Cuius instar in nostro libello de Abusu iuramentorum cauendo, dicebamus quod extra obligationem ad nouam culpam potest quis se astringere, vt quotiescunque iuramento fuerit abusus, tantum pendat. Alleget hic quispiā contra nos forsā leges aliquas ciuiles statuente poenas, vbi non apparet subesse culpa, quales sunt illae de effra-

toribus carcerū vt fugiant. ff. de effract. l. de ijs, & ff. de cust. & exhib. reo. in eos cū tamen liceat citra culpam cuiuscunq. uincto id facere. Sed de his lib. 5. q. 6. respondemus, qd vel est illis, uel praelumitur culpa.

ARTICVLVS VI.

Vtrum lex poenalis in foro conscientiae ante iudicis condemnationem obliget ad poenam.

Articulus proximus, quo definitū est legem poenalem & ad culpam simul & ad poenam obligare, in hanc nos disputationem mitti eidem agnatam, vtrum scilicet ad culpam, ita & ad poenam ante iudicis condemnationem obliget? Et arguitur a parte affirmatiua: Leges huiusmodi (vt dictum est) non habent minorem vim obligandi ad poenam, quam ad culpam, & ideo legis virtus, tam est punire (vt supra dictū est) quā imperare, ad culpā aut abiq. iudicis sententia obligant, ergo & ad poenam pari modo obligare possunt. Secūdo arguitur, Iudex vigore legis per suam sententia obligat ad poenam, ergo maiori rōne lex per se ipsa. Aliiter minus esset vigoris lex, qui iudex, cum tñ contra tota sententia virtus a lege dimanet. Quin vero quisq. potest se ad poenam obligare, quam abiq. vlla sententia tenetur exoluere, vt dum quis vouit, si certum admiserit crimen, tali se poena vltū ire, cur ego lex id nō possit? Tertio arguitur, Leges diuinae ante iudicis sententiam obligant ad poenam: possunt ergo & similes humanitas condi postquam auctoritas humana a diuina deriuatur. Exabat. n. antiquitus Leui. 15. lex, vt qui mulierem terigisset fluxu sanguinis pollatam, immūsus esset vsq. ad ueperam, quae quidem immūsdies abiq. vlla sententia contraheretur. Et similes fere exabant leges de leprosis alijq. infectis hominibus, qui ipso facto tenebantur ab alioū se arcere contubernio. Item & sacrificia quae ad expianda piacula uebantur offerri tenebantur delictores in cōsuetudine sacerdotibus exhibere. Et modo eadē rōne ecclesia, potest pro aliquibus peccatis statuere poenas, sicut quadragesimale ieiuniū indixit, quas nos merito poenitentias tenetur perpeti ergo lex obligat in cōscientia. His accedit & lex Christi Matt. 16. Quid dimiserit uxorē suam, excepta for-

Obiectio.

Responsio.

Altera obiectio solutio.

Primum arg. affirmatiue partis.

Secundū.

Tertiū.

nicationis causâ, facit cā machari, quia in
 sinuatur licere dimittere adulterā, quantū
 ad totā separationem in conscientia anre-
 quam causa in iudicium deieratur, quam
 quidem penam ipse tenetur pati. Quarto
 & de legibus multis humanis arguitur. In
 primis pōt defunctus vltimū fructum prædij
 legare vxori ea lege si publice vixerit, aut si
 ad secundas non transierit nuptias, quam
 idcirco conditione cum primum frigerit,
 tenetur legatum heredi remittere. Et pōt
 pari rōne qui collegiū aliquod de sua sub-
 stantia instituit, leges condere, vt quicunq;
 collegarum hoc aut illud admiserit crime
 priuatus sit collegij iuribus, aut quod a col-
 legio receperat restituat, quæ quidē leges
 absq; alia iudicis sententia in conscientia
 obligant. Et pōt Rex tali lege iudices mīni-
 stroq; iustitiæ ad munera reipublicæ assu-
 mere, vt quicunq; iudicium vendiderit, aut
 munuscula susceperit, eo ipso nulla alia spe-
 ctata sententia tali aut tali pænâ subiacet.
 Quales sane leges in Hispania alijsque be-
 ne institutis prouincijs estāt, quæ quidem
 profecto conscientiam perstringunt. Et in
 nostra Vniuersitate statutum est, vt schola-
 ris qui in petitione cathedræ presensuerit
 seu ambierit (quod subornare vocant) ipso
 facto sit suffragatoria voce priuatus. Præte-
 rea quinto cum Rex lege pretium statuit
 frumenti vel quarum cunq; aliarum mer-
 cium, adiectis transgressori, penam obli-
 gat ad eandem penam in conscientia. Et
 inter omnes extāt leges præscriptionis, qua-
 rum virtute possessor bonæ fidei absq; vlla
 iudicis sententia in conscientia acquirit in
 decennio rerum mobilium dominium, &
 numero quadraginta annorum rerum et
 immobilium, vt late patet vtriq; iure, sub
 eisdem tū de præscript. hæc autem lex est
 pænalis, ob negligentiam quippe illius qui
 tanto temporis intervallo rem suam negle-
 xerit, priua eius dominio, ergo lex pænalis
 ante iudicis sententiam obligat in conscie-
 tia. Sexto arguitur ex c. si quidē præscr. li.
 6. vbi duo distinguuntur modi quibus pōt
 quispiam rebus possessis priuari. s. aut per
 sententiam, aut ipso iure. Etenim nisi lex p-
 se ante iudicis sententiam reum multaret,
 inanis esset illa distinctio, quia non super
 esset nisi vnus puniendi modus s. per sentē-
 tiam. Septimo leges iure sub diuersa forma
 statuuntur pænales. Aliæ quippe sunt quæ
 explicant sententiam ferendam, illæ. s. quæ

tantum sunt monitoria, vt habetur in glo-
 super c. vnico. de sagitta. videlicet quoties
 dicitur, præcipimus sub pænâ seu sub inter-
 minatione, vel excommunicationis, vel an-
 athemis, vel suspensionis. Vnde illud ver-
 bum capituli, Dolentis de celeb. Mis. sub
 pænâ suspensionis penitus inhibemus. sic
 glossatores legunt, vt ipsum intelligant so-
 lum illic ferendam sententiam commina-
 ri. Et expressius c. relati de iure patro. post
 verbum, sub anathematis interminatione
 prohibere curetis continuo subnectitur. Si
 quis autem prohibitionis vestre contemp-
 tor extiterit, excommunicationis subdat-
 is. Aliæ vero extat vrgentiore leges, puta
 quæ pænâs non admonendo comminan-
 tur, sed castigando infligunt. Quarum vtiq;
 quatuor habentur. e. cum secundum leges,
 de hare. lib. 6. Prima, vt contrahentes ince-
 stas nuptias, naturæ ne farias, hoc est, turpi-
 tudine se contra naturam polluentes, ipso
 facto suarum rerum dominium perdunt.
 Secunda, vt rapta mulier quæ contra vorū
 tatem parentum raptori nupsit, omnia
 bona ipso iure amittit. Tercio vt illi etiam
 qui arma vel species ad hostes fidei trans-
 uexerint, earundē specierum & rerum pro-
 prietate hoc ipso priuentur. Ac præ omni-
 bus. Quarto, vt hæretici ipso facto priuentur
 bonis ius, quæ fisco adiudicent, quæ quidē
 priuationes ipso facto (vt illic refertur) sūt
 secundum ciuiles leges. His insuper quin-
 tus adhibetur casus in crimine læsæ maie-
 vt habetur. l. fin. C. ad le. lu. maie. Et sextus
 iure Can. aduersos eos, qui vel Romanæ ec-
 clesie cardinalem percusserint, vel cepe-
 rint, vt patet in cap. Felicis de pænâ. Nam
 hi reputantur ecclesie maiestatem læsisse.
 Et septima est lex similis in eos, qui muti-
 lāt, vultera &c. Romipetas, vel peregrinos
 in Hierusalem, vt patet ex more Romano,
 quo in cæna Domini omnes illi declarātur
 excommunicati atq; suis priuati bonis. V-
 niuersos inquam hoc genus criminolos le-
 gib. sancitum est ipso facto rebus suis mul-
 tari. Vnde fit conlequens, leges obligare ad
 pænâ in foro cōsciētia, nā alias nullū su-
 peresset interstitium inter hmōi leges atq;
 alias monitorias. Et cōfirmatur rō, qd pænâ
 excōicationis, suspensionis & irregularita-
 tis ipso facto ante iudicis sniam incurritur.
 Octauo lōge vrgētius arguitur ex c. p. huma
 ni. de ho. volū li. 6. illic. n. in eos qui p. assa-
 rios quēpiā occiderint, illa pferit snia, vt

Octauū
 argum.

D 4 excom-

Quartū
 argum.

Quintū
 argum.

Sextum
 argum.

Septi-
 mū arg.

excommunicati, omni honore & ordine & officio & beneficio ipso facto priuentur, ea demq. libere alijs conferantur. Itaq. postquam scelus probabilibus argumentis conuictus, nullatenus alia sententia requiratur. Verba legis sunt. Accedit & vehementiori tenore Pauli II. Decretalis Extravagans, Ambitiosa. in qua aduersus illos qui ecclesiastica bona alienauerint. truculentior denunciat censura, nepe vt ipso facto, absq. declaratione aliqua, sint suis beneficijs & dignitatib. priuati. In contrarium autem facit, quod in eod. c. cum secundum leges. post illud verbum, Bona haereticorum ipso iure decernimus confiscata subiungitur, Confiscationis tamen hmoi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non det per principes, aut alios dominos temporales (vt iuxta Gregorij Papae praedecessoris nisi declarationem) antequam per Epim loci vel aliam personam ecclesiasticam super hoc habeat potestatem sententia super eodem crimine fuerit promulgata.

Paulus secundus

Fit plannus qonnis titulus.

Prima conclu.

Questionem praesentem pluribus quam forte pare etiam, dissertam curabo, eo quod viri egregie docti illam controuertunt. Quorum est Alfonso. Castro Franciscanus, de iuris, certe, & religione benemeritus, ac mihi p. inde obseruandus. Na quamuis tu in alijs, ut etiam forsam & in hoc certius me, tem coicebauerit. videor mihi tamen paulo aliter sentire. Rudebo ergo more nostro ad qone quinq. conclonibus, ac perinde rationib. ac testimonijs quae contra obijciuntur, p meo captus fatigam respondere. Neq. vero rati disputatione fecissem, nisi tanti familiae Christianae referret conscientia de hac re informari. Quo autem perspicua sit lucidaq. oratio, ex multis quae de leges penali disputatur, hoc solum ad re potissimum scire pertinet. Vtrum eo ipso quod quis transgreditur legem, quae in ipso facto transgreditoris suis bonis priuat, teneatur in conscientia fisco eadem bona mancipare, an vero citra culpam possit ea retinere, vsq. ad iudicis sententiam, vel ob id quod illuc vsq. diuini retinet, vel quia possessionis seu coeessionis iure potitur? Hec nanq. quae causam interrogat, non est questio. Prima ergo est conclusio; Lex penalis ob id quod dicit ipso facto, vel ipso iure, aut quid simile, non obligat ad penam ante sententiam a iudice latam, sic vt reus teneatur in conscientia bona sua statim commissa culpa a se ab alienare. Sed si quae lex tali-

ter obligat, aliunde arbitrandum est. Hae ergo conclusionem Abb. Panor. salua eius auctoritate, e regione contrapoinus. Cuius regula est super c. Canonum de cost. & dilecti. de arbi. quod ille cuius bona sunt ipso facto confiscata non potest illa cum bona conscientia retinere, quia statim sunt, inquit, aequita fisco. Verba eius sunt in d. c. Canonum. Et quoniam testimonia naturalibus rationibus elucescunt, ab eiusmodi rationibus exordia eo praesertim quod patroni contraria sententiae illi principio nituntur quod nullum (vt aiunt) ius vel humanum, vel diuinum, vel naturale sententiam nostram adstruit, cum tamen licet lex nulla, humana aut diuina, expresse hoc asserat. naturales rationes legis naturalis sint interpretes. Quare prouidenter idem religiosus auctor Theologos curauit admonitos, ne citationib. Doct. essent contenti. Ratio ergo prima est haec. Pena (vt nomen ipsum sonat) inde dicitur, quod passio est, natura autem abhorret id esse agens & patiens ergo lex quae ministrum me ipsum faceret executorem meae poenae, non esset naturae conformis, atq. ideo cum (vt supra dictum est) humanae leges a naturali deriuentur, nulla sic est obligatoria. At quoniam patroni contrariae opinionis per quam debilis apparet haec ratio perpedamus quanti sit ponderis. Lex, regula est inanimis nostrarum actionum, quae p iustitiae ministris applicata subditis est, ergo ad ministro pertinet suos subditos ad legis obseruantiam cogere, coactio autem sit per poenam inflectionem, ergo talis a iudice ad iudicem pertinet, & contra naturam in seipsum committeretur. Ob id namq. Arist. Ethic. appellauit iudicem iustum aiam qui det ex lege agere in reum. Quae p se bene conijcio, lex penalis duob. membris ad diuersos loquitur, cum n. iubet ne quis quid faciat subditos alloquitur cum vero addit, contra faciens eo ipso diuini reru perdat, aut ipso iure bona amittat. aut bona eius sint confiscata, non tamen cum subditis loquitur, cum iudicibus, iustitia executoribus, quibus tale imperat animaduersionem. Secundo (quod mihi vrgens argum. est) quantumuis lex poenam comminetur, aequissimum tamen naturae ius illesum seruat, quod est delinquens iudicatur. Hic namque illa emanauit constitutissima firmissimaq. sententia Greg. de caus. pos. & propr. c. susceptis. Nos contra inauditam partem nihil possumus definire. Non ait solum, non volumus, sed non possumus. Natura

Panorimitan

Prasate conclonales rationes astipulatur Prima rō p conclonē.

Explicatur pterita rō.

Secundū argum.

Gregon.

tura

tura scilicet id veritate. Enimuero cum lex ut supra monstratum est, comuni feratur, neque singulares circumstantias potuerit prospicere, munus hoc delegatum est iudici, ut ei dem perspettis sententiam ferat. Potest si quidem reus allegare vel ignorantiam, vel infirmitatem vel vehementissimam occasionem vel fortasse quod non tam grauiter in l. impegerit, ut dignus sit totius pena acerbitate. Quapropter etiam in crimine hereseos, quod omnium est impientissimum, & execrabilissimum, auditur hereticus quouis modo voluerit suum factum excusare. Et contingit sepius tam tenue esse delictum, ut non agatur in ipsum toto rigore iuris, atque adeo neq. expolietur omnibus suis bonis. Et pari ratione, immo aegrius in crimine lese maiestatis atque in alijs quibuscuq. pendenda est causa in particularis, & secundum grauitatem aut leuitatem iudicandum, et si lex miles dicat ipso facto, & eo ipso facto et eo ipso: quoniam *et in re* nulla potest lege a iudicis ablegari. Quapropter quod lex ait, ipso facto, idem est quod ex natura, & genere facti, cui non obstat quo minus de quantitate & modo facti sit rursus expendenda pena, quemadmodum ab ipso legislatore si praetens esset, fieret. Et inde, quoque alia sanctissima lex dimanauit, ut nemo nisi vel confessus condemnetur, vel conuictus, ut habet Can. Nos in quemquam, & Can. Iudex i. q. 7. Quod si rō hanc suscipitur, vide in quas angustias miserum delictore cōficiat, si ante iniam iudicis teneatur bona ipse sua (ut habet contraria opinio) sisco tradere. Profecto non solum eū cogis ut executor sit legis aduersum seipsum, quod natura nō fert, verū, & iudicem constituit, nempe, ut ipse perpendat an delictum suum tantam mereatur penam. Fac exempli gratia, hominem scientem ac prudentem leuem heresim secutum mente concepsisse, iam etiam pro uulsi ore in qua dē tantū vel precisam horam priuatim durauit. Vtrum statim eum in conscientia cogere debes, ut amplissimā suam substantiam, etiam dum diuissimus est, sisco offerat, quamuis in mentem redactus firmus sit iam in fide. Re uera atrocissima esset censura, neq. vllus, nec secularis nec ecclesiasticus iudex talē pronunciaffet sniam, tantū abest ut esset priuatus in cōscientia cogendas. Et tñ si vera esset contraria opinio ma-

xime eorum quam tenent etiam pro occulto crimine quod nullatenus probari potest, incui in penam iuris cogendus esset, quoniam qui nullam sibi potest ignorantiam pretere, uere hereticus est. Imò ut ex visu aliud, capiamus argumentum qd vñq. sacerdotum in illas angustias penitente addegit, ut ante condemnatione sua publica ret bona? Accedit praeterea tertio, qd leges humanae (ut supra ab Iliodoro docti sumus) debent esse tolerabiles atq. ad hominum imbelitatem accommodatae, quas et illi qui non sunt adeo virtute progressi, ferre possunt, si tñ lex noies se distingeret, ut sua substantia quantumvis locupletu, sua se sponte nudarent, intolerabilis esset, & suauit. iug. iugo Christi longe dissimilis. Neq. ad uexationē iō concludit, qua aiūt hoc modo cautius obseruari leges, nam talis debet adhiberi cautela custodiēda legis, ut tamen non fiat obseruatiū impossibilis. At quoniā de occulto heretico tetigimus cuius nullus est testis, inde sumamus arg. quartū, quod sit hoc Dilema: Aut uis occultum hereticum. s. qui absq. vllō teste protulit exterius heresim incorere ciuiles penas iuris (nam de excoicatione a nemine dubitatur) vel secus, prius durissimum sane est opinari, si tamen non in currit nisi qdo protulit coram testibus in delumitur manifestum arg. quod ante condemnationem non teneretur penas luere, nā cum testes nullatenus sūt necessarii, nisi proter iudicium qui negatiuam iudicis esse necessariam ad priuationem bonorum, gratis dat testes esse necessarios, ut hereticus sit reus pena iuris. Hoc arg. licet non fecerit pnenominatus auctor, occulte tñ prospexit, dum q. 1. 5. 2. libri confessu suo Panor. occultum hereticum incurere penā iuris nā sct in sua opinione ad hūc effectū sufflū sunt testes. Fūdamētū aut qd huic assertioni suae subiecit, nō solū nō vñ solidum verū cōtraria potius sententia suffragat. ut fundamētū sumitur ex co. accusatus de here. l. c. vbi Papa pcepit cōfessionē fieri bonorum heretici defuncti cuius heresis, ipso uiuente, nō dū innotuerat. Attū ex illo aperius colligitur heresim illā non fuisse occultā, si qd post mortē pauerūt testes. Et re uera cōdenare hominē deliquētē simpliciter occultū, cōtrariū vñ nō solū e. Sed in leges cōfessionē ueritātē snā iudicis, uerū et totū ordinē iur. quo sctū est ut, nemo nisi uia uel inquisitio, uel denun-

Alterū argum.

Tertia ratio.

Rō ad uexationē debilis.

Quartū argum.

Prefata assertio nis fundamētū parū solidum.

Quinta
ratio.

denuntiationis, vel accusationis puniatur, quia semper iura id quod probati nequit, non esse sui fori reputant, excepta excommunicationis, censura, qua natura sua cognitionem causae non requirit, sed solum iuris praemonitionem. Sed quantum hic peculiariter argumentum adhibeam. Vt dicta praefati doctoris intelligam. In secundo suorum lib. quibus egregie de iusta haereticorum punitione disputavit. capit. 6. dixit quod non omnis proferens haeresim incurrit poenam iuris, sed tantum haereticus, vt habetur in d. cap. secundum leges: Pura ille qui haeresis pertinax est. Aut ergo appellat pertinacem eum qui contra solum legem rebelis est pura qui consulto negat ad quod scit esse contra scripturam, vel contra sanctam ecclesiam, aut nondum reputat pertinacem quo ad usque in iudicio admonitus modicus haeresim, retineat. Si prius dicat, non intelligo cur adhibetur in distinct. c. 6. quod illi qui admoniti statim reuocant & damnant errorem suum, non poena iuris, sed arbitranda puniendi sunt. Nam illic pro palam loquitur de admonitione, non iuris, sed iudicis. Si autem illic intellexit, vt plane videtur intellexisse, non incurrit haereticum poenam iuris nisi in illo articulo quo in iudicio admonitus non respicit, tunc tota eius machina ruit. Primum enim falsum est occultum haereticum cuius nulla haberi potest poena, priuatum esse suis bonis. Qui vero palam sequitur aentiam ipso iure & facto priuari quousque in iudicium trahatur, vbi non solum de haeresi, sed de pertinacia condemnatur. Praeterea tota practica inquisitorum negantur. Nam quicumque manifestam haeresim secum absque arbitrio assumat, nisi ignorantia excusetur, censetur haereticus. & excommunicatus tanquam pertinax contra admonitionem legis. Et ideo licet nunquam fuerit admonitus ab homine, si in iudicio post conuincetur, iure possent eius omnia bona confiscari, & confiscantur, nisi ob haeresis leuitatem aliqua ei remittantur. Tamen si dum veniam petit non relaxatur, sed reconciliatur. Secus de illo qui tantum est suspectus de haeresi in quem non habet poena iuris locum, sed arbitraria. Haec dixerim non ad reuincendum

Alter
ratio.

actorem, sed ad hoc per eius dicta confirmandum, quod occultus haereticus non tenetur tradere bona sua quoad usque sit in iudicio de crimine conuictus. Id quod per eadem lexio inde maxime confirmatur, quod si quis nemine sciente, haeresim consulto secum ore asseruit, & absque ulla denuntiatione, sua sponie se patribus sancti tribunalis offerret, licet excommunicatus ipso facto sit, multari non solet omnibus suis bonis nec diffamari, Reuera ad hoc nescio quomodo responderi possit. Accedit septimo loco, & famigerata illi sententia Chrystostomi super epistolam ad Hebr. qua refertur de pan. dist. 1. Can. Quis aliquando, Non dico vt te prodas, ex qua fit consequens quod nemo tenetur se prodere, nisi quia infamia, uel indicia, vel accusatio iudicis auctoritate compulsus prodiderit, si tamen oculus reus teneatur bona sua sicut offerre, congeretur subinde se prodere, nam si esset insignis persona, qui aliter fieri possit vt illa traderet; Sed triariam contendunt aduersarij hanc rationem debilitate. Primo, illam in nos ipsos recutientes. Nam pariter inquirunt, sequeretur quod neque fur qui clam furtum compilasset, teneatur restituere ne se prodere. Secundo, aiunt quod debent tunc restituere teneatur per tertiam personam. Et tertio, quod si non potest extra infamiam, cessat necessitas restitutionis. Prima autem responsio, tur aduersario est potius quam solutio. Lata est enim differentia inter poenam & restitutionem, quod enim. Ait Chryso. toto concordante iure, est quod nullus reus ea causa vt puniatur, tenetur se prodere, illa nimirum ratione quod nemo esse tenetur agens & patiens. Quod autem tu alteri surripuisti, non in poenam, sed ratione iustitiae commutatiue perstringeris restituere, etiam si necesse fuerit te ipsum cum aliqua infamia prodere, si secreto non potes, illa quippe regula, vt nemo cum detrimeto suae fama debeat restituere pecuniam, lib. 4. sub tit. de reu. patebit quam sit faulax, quamq. insollerabilis, & perniciosa. sic vniuersaliter, vt iacet, absque temperamentis exceptionibus intelligatur. Nam certe qui expilasset furtum aut magnam pecuniam cum detrimeto etiam fama, deberet restituere. Secus de pericu-

Sevum
argum.
Septi-
mi arg.
Chryso.

Triplex
causio p
tertia ra
tionis.

Refellu
tur, ad
uersario
rum ra
tiones.

lo vitæ. Ad rem ergo, profecto si nemo tenetur ut pœnam subeat, se prodere consequitur, ut neque illam in conscientia debeat. Huic accedit argumentum ex laud facta, ff. de poen. §. non nunquam, ubi habetur, quod supplicia exacerbantur quoties opus sit exemplo esse multis. Debent ergo pœnæ exemplares esse & non occulta. Octavo denique arguitur. Les (ut in cap. Secundum leges persilanus) permittit reo sua bona possidere usque ad condemnationem, quin vero veratur illa furripit, ergo idem reus bona fide possidet. Scio fautores contraria opinionis, & hoc argumentum imbecille existimare. Cogunt enim fallentias complures consequentia huius, Fiscalis iudex non potest exigere rei bona, ergo reus ipse non tenetur sua iponte conferre. Ut enim habetur ff. de alea. l. 1. qui furatur in domo, ubi alea publicè luditur, restituere quidem tenetur domino, sed tamen domino in panam, quia recepta lufores, non datur actio in iudicio. Atque inde inferunt, quod permittitur reo ipso iure damnato sua possidere, non illa permissione quæ culpam tollit, sed illa quæ panam non exigit, sicut meretrices permittuntur. Attamen fallentia in primis quas adducunt, fallere nequeunt argumentum. Debet enim natura permissionis ex subiecta materia perpendi. Etenim cum quisque antequam crimen admittat, dominus sit legitimusque suorum bonorum possessor, & lex statim post positionem panæ priuationis subiungat, ne confiscatio ante sententiam iudicis executioni mandetur, aperte uidet reo concedere suorum bonorum usum. Secus, si furaris. Neque opus est aliam adducere legem aut rationem huiusmodi concessionis, ut reus bona fide possideat. Quæ utique ratio, ut habet de præcri. libr. 9. cap. vlt. hæredes defuncti bona ipsorum præscribunt. Quamuis hoc bene videam perparum vigere. Nam etsi hæretici bona fide non possiderent, possent tamen illa habere hæredes ad præscribendum propter ignorantiam criminis, sicuti & laetronis hæredibus usui venire potest. Profecto licet non sum usque adeo mei amator iudicij, tamen rationes istæ, ubi uel scriptura sacra, uel expressus textus iuris mihi non obflaret uti res uera non oblat,

efficacius mihi rem persuaderent, quam longa Doctorum phalanx, qui simplices aliorum assertiones absque vlla perspicacia perlustrant, quamuis neque probatissimorum testimonia nobis detunt. Est enim in primis San. Thom. 2. 2. quæst. 62. artic. 3. qui expresse ait, non inem ante condemnationem per iudicem ad pœnam teneri. Cui & Contad. tracta. 7. de contract. quæstione septima subscribit. Et Adria. quoli. 6. arti. primo. Neque vero, ut quidam putant, oppositum censuit in 2. ubi de his quæ ludo acquiruntur quæst. disputat. Illic enim hoc ait duntaxat, quod quis ea quæ ludo iure prohibito perdidit, soluitque potest ante sententiam iudicis recuperare, si potest, cuius quidem ratio longe diuersa est, quia lex ludorum non est pœnalis, sed putat Adrianus impedire dominij translationem. Caietan. item & eodem loco 2. 1. & in sua summa, versio, pœna, & Syluester in uerbo, hæreticis. 1. §. 8. sed latius in uerb. Assassinus. & inter Iurist. conf. Archid. super eodem cap. cum secundum leges libro sexto eandem probat sententiam. Cui Ancha & Phil. Franc. & alij adhaerescunt. Quin vero & Ioan. Aud. cap. pro humani. de homi lib. 5. & Bartol. l. eius qui delatorem. ff. de iure fiscal. Et Gloss. capitulo. Fratemitas. 12. quæst. 2. Arparum ad rem refert, quam sit numerosa citatio. ubi ratio non adhibetur noua. Hoc tamen unum admonere non negligam, quod licet quantum ad alia puncta, an uidelicet, quando lex dicit ipso facto, statim reus priuetur rerum vel dominio vel possessione; alia sit plurium opinio, alia uero pauciorum, tamen quod teneatur protinus ea reddere, non solum non est opinio communis Iuristarum, uerum neque est cur inter eos habere debeat auctoritatem. Primum, quia ad ipsos non attinet de foro conscientie censere. Secundo quod inter antiquos unius tantum fuit Panormitani opinatio. Nam Fel. & alij non alia ratione eam amplectuntur quam quod ille dixit. Quare non opus plures citare, quia uno nominato omnes connumerasti. Et tertio, Syluest. solertissimus Docto. iur. explorator, in uerbo Assassinus, ait Abbatem in hoc non teneri. Secunda conclusio, Probõ sententia excommunicationis, ut potest quæ spiritualis est & ecclesiastica, ligare

Aduer-
sariorū
solutio.

Impu-
gnatio.

S. Tho.

Cōtrad.
Adrian.

Caieta.

Syluest.

Archid.

Ancha.
Philip.
Frācus.
Ioānes.
Andr.
Bartol.
Glossa

Felin.

Syluest.
Secūda
conclō.
Probõ
conclu-
sionis.

vtum
gum.
pi-
u arg.
aryto.

plex
alio p
ita ra
onis.

fellū
ad-
laro
m ra-
nes.

gare ipso iure potest & solet. Conclusio hæc solemnæ ecclesiæ vsu propatula est. Excommunicantur enim ipso iure clericorum percussores, vt patet decima septima questione quarta & Assassinatorum receptores, vt capitulo proxime citato. de homicid. volunt. libro sexto. Et cum primis hæretici, vt capitulo ad abolendam. de hæretic. sed non opus est in re non nubia testibus vti non necessarijs. Trahiturque conclusio ex forma euangelica. Si ecclesiam non audierit, sit tibi, sicut ethnicus & publicanus. Quare qui vel a iudice vel a iure præmonitus inobediens est, ipso iure ab Ecclesiæ suffragijs excluditur. Sunt autem (vt Caietan. loco citato) qui inter hanc atque alias ciuiles poenas hoc tantum discriminis constituunt, vt hæc liget, illæ vero non. Item quod hæc est mera priuatio & passio, ad quam reus ipse non debet veluti agens concurrere, aliæ vero vt poena corporalis, aut pecuniaria requirunt actionem, ac subinde executorem. Haud tamen arbitror hanc discriminis rationem satis esse, quoniam sequeretur inde condemnari reum posse, ne de carcere aufugeret, & paratum cibum non gustaret, quousque fame strangularetur, quia non fugere & comedere, non est agere. Quod si dicas eodem re-
 duci, non comedere, & se hominem occidere vt ait Sanct. Thom. sequeretur saltem, quod posset delinquens ipso facto priuari ante sententiam iudicis privilegio aliquo aut iure, quod habet eligendi, vt eadi, vel fruendi reliqua, quoniam non eligere, & non vti, non est agere. quod tamen si nostra vera est opinio, falsum est. Ratio ergo, quare Ecclesia excommunicare potest ipso facto, absque causæ cognitione & iudicis sententia est, quia dum priuat hominem suis suffragijs aut susceptione sacramentorum, non priuat eum bonis suis proprijs, quæ iure peculiari possidet ut tradere per actionem teneatur, sed communibus, quorum ipsa est dispensatrix. Ac si dixisset, Qui talem admisit culpam, non sit nostrorum sacrificiorum, ac sacramentorum, ac consortij particeps, Veluti, si paterfamilias suos aduoneret, dicens, Quicumque me odio prosequitur, nolo illum meo uesci pane. Et ex hoc capite multa, quæ contra nos facere viden-

tur argumta, paulo post diluentur. Atque hanc ob causam diximus in prima conclusione legem quæ ipso facto obligat in conscientia, non inde habere illam virtutem, quia dicit, ipso facto, sed aliunde. Tertia conclusio, Quando ipso facto poenam decernit, tunc sententia iudicis non est necessaria, vt feratur super poenam, sed super crimen, satis in quam erit, vt hæreticus condemnatur de crimine, puta quod sciens & prudens id asseruerit, quod nouerat scripturæ, aut Ecclesiæ determinationi aduersari. Nam tunc (vt modo dicebam) iam condemnatur tanquam transgressor legis per quam fuerat admonitus.

Et ideo ex tali condemnatione sine alia noua expressione poenæ oritur ex natura rei condemnatio ad poenam iuris. Conclusio hæc expressa iacet in vltimis verbis dicti capiti. Secundum leges scilicet quod confiscationis executio fieri non debet antequam sententia super eodem crimine fuerit promulgata, quasi dicat, inde enim sequitur condemnatio poenæ taxata a iure, nisi criminis leuitas (vt diximus) supremo iudici misericordiam additum pendat. Et hic mihi est legitimus sensus verbi ipso facto scilicet ipso facto per sententiam prodito. Nam quantum ad poenam, quandiu latet, non habetur pro facto, ex damnatione autem facti incurritur poena huiusmodi legem.

Qua propter non mihi displicet eorum loquendi modus, qui aiunt sententiam huiusmodi facti esse tantum declaratoriam criminis, sed tamen minime subinde concesserim cum Panormitanus in capitulo cum non ab homine, de iudic. quod vbi crimen est notorium, non opus est expectare iudicis sententiam, quoniam non alia manifestatio criminis sufficit, quam iuridica per sententiam, vt præcipitur eodem capiti. & rationes a nobis factæ ostendunt. Et per hoc etiam proditur imbecillitas argumenti, quod contra nos fit, videlicet quod si tantum requiritur sententia tanquam criminis declaratoria, quid opus est reo, cui competentissimum est, sententiam expectare, vt teneatur bona sua reddere? Hæret enim semper isti in eadem latebra, quibus ideo respondemus non requiri sententiam solum propter declarationem,

sed

Mat. 18.
Caieta.
Explodi-
tur di-
scrimen
Caiet.

Rõ qua
re excõ-
catio li-
gat ipso
facto, ab
sque præ-
uia cau-
sa cog-
nitione.

Tertia
conclu-Probõ
conclu-
sionis.

Panõb

sed propter talem declarationem, scilicet condemnatoriam. Aliorum lex ipsa illam fecisset exceptionem. **Quarta conclusio.** Condemnatio illa retro agitur vsque ad articulum, quo hæreticus omni ignorantia nudatus, hæresim studio asserunt, quoniam nulla alia admonitio ab homine (vt dictum est) requiritur vt censeatur hæreticus. Nam quantum ad veritatem articuli satis erat admonitos vel per notam sibi scripturam, vel per determinationem Ecclesie. Assertio est Ioann. Andr. in dicto cap. cum secundum leges, sed nulla opus est auctorum citatione, nam lex est expressa. Post diui Marci. C. ad leg. Iul. maiest. contra illiusmodi impios. Et vniuersalis vsus & practica sancti senatus Inquisitionis sic habet, nempe secundum normam directiorij libro tertio tit nono. Habetque eoque vim talis sententia, vt omnes contractus, nempe donationis, venditionis, atque alij, etiam causa dotis, quos hæreticus ab illo articulo fecerit, habeantur pro infectis. Et si apud hæreticum non inueniantur pretia, nihilominus fideus nullo emptoribus restituito pretio sibi adiudicet dicta bona. Dixerim, si hæreticus vendiderit, donauerit, &c. nam si cibum vestitumque circa fraudem emerit, talia pretia a venditoribus non appetuntur, quia iure nature sibi licebat vitam suam sustentare. Hec autem non sunt super presentes loci præfatus tractare. Ex hac autem quarta conclusione, sustententis alteram opinionem, ineluctabile, ut putant, informant argumentum aduersus nostram primam. Supponunt enim cum Arist. 6. Ethicor. cap. 2. ad præteritum non esse potentiam, quoniam neque in Dei potestate est ingenua facere, quæ facta sunt. Dilemma ergo suum est hoc. Aut hæreticus ab articulo patenti criminis priuatus est bonorum suorum dominio, aut secus. Prius si dederis, iam ipso facto ante iudicis sententiam priuatus est. Si autem vsque ad sententiam erat vere dominus non potuit per sententiam efficiatur dominus non fuerit, quia nulla est ad præteritum potentia. Si autem sententia id facere nequit, sit vt neque potuerit contractus illos libera hæretici voluntate celebratos, infectos reddere, vt potest qui veri domini voluntate bona fide firmati sunt. Et quò urgentius argumentum apparet, simile fieri potest de possessione. Si n.

responderimus, ab illo hæreticorum articulo caruisse dominio, retinuisse tamen legitimam possessionem, arguitur similiter. Sententia facere nequit, vt vsque ad illum articulum nõ habuerit legitimam possessionem, ergo neque potest contractus rescindere, vt emptores fraudentur suo pretio. Nam quia legitimo possessore emerit, non est cur pretium perdat. Argumentum autem certe non est tanti momenti, quantum a suis auctoribus aestimatur. Do. n. in primis hæreticum vere fuisse dominum vsque ad condemnationem ac subinde sententiam non posse facere, ut non fuerit dominus, negatur tamen cum inferis. Ergo non potest præteritos contractus rescindere, ac pro infectis pronuntiare, quoniam ab artu commissi criminis impediatur bona sua alienare. Veluti possessor prime geniturae, & pupillus ante legitimam aetatem, & collegium ac monachorum conuentus, licet domini sint suorum bonorum, sunt tamen lege ligati, ne possint illa alienare, quod si fecerint, contractus non valent, casique habetur. Secundo præterea nihil repugnabo, si quis dicat ab illo articulo amissum esse dominium, dummodo hoc non negetur quin iure fuerit hæretico permissa possessio, ab alienatione tamen cohibita. Sed iustas. Postquam dominium perditum est, ex cuius natura sequitur in reo obligatio restituendi, qua lege fingitur cõcessa possessio? Respondetur, ipsa eadem, quæ executionem vsque ad prolatam sententiam vetat, dicens. Confiscationis autem executio non fiat, &c. Neque opus est aliã disquirere, nam si lex voluisset sic ipso facto reos punire, vt ex tunc te neretur tradere sua bona id profecto expressisset. Etenim cap. Cum singula. de præb. lib. 6. quia retinentem duas præbendas vult Papa inhabilem esse, vt eligatur, ait. Ex tunc eo ipso efficiatur inhabilis. Nam inhabilitas (vt infra dicemus) ipso facto contrahitur. Attamen licet habens vnam præbendam cum cura animarum, & alteram recipiens ipso facto priuatur priori, nihilominus priuatio non est facienda nisi reus audiatur, vt ibidem cauetur capit. Licet Episcopus. Vnde non debile a nobis stat argumentum. Rursus autem sciscitatis. Vnde colligitur impeditum esse hæreticum ab alienando si vel dominium habet, vel legitimam possessionem? Respondetur

Quarta conclusio.

To. And. Probò.

Arg. ad ueritatem.

Solutio
ti.

Sol. 2.

It statim.

Rñtio.

Quæst.

cx

Solutio.

ex commissione ipsa peccati, cui lege decreta est poena. Quod si inde inferas. Iam nos ergo concedere aliquo modo puniri reum ipso facto ante sententiae prolationem, id nos ingenue fateamur. Id enim tantum haesit negauimus, quod sic punitur ipso facto ut teneatur ipse in conscientia executor esse, & idem simpliciter non punitur. Si tamen cum temperamento dicas, punitur quodammodo, verum ais. Et hanc arbitror esse mentem legis vltima. Et ad leg. Iul. Maf. vbi habetur quod Malefactoris laesor et am defunctus condemnatur, successorique eius eripiuntur bona. Cuius causa his verbis exprimitur. Nam ex quo sceleratissimo quis consilium cepit, exinde quodammodo sua mente punitus est. Quae autem sit illa quaedam punitio, declaratur secundum diuos Seuerum, & Antonium, ne alienare neque seruos manumittere possit, neque debitores ei solvere teneatur. Vnum hic autem adnotato opus est & admonito, quod vbi malefactorum quempiam vel infamia denotatum, vel insinuatum iudiciis, vel semiplena probatione prauius iudex interrogaret, ille uero negaret quia iam tunc fateri tenebatur, & ideo iudicium per iniustitiam impeditur inde fieret reus poena cuius iuste condemnandus esset. Attamen si fiscalis, dum solus ipse crimen nouisset, quod probare non posset neque vero infamia notatum esset, bona haereticum clanculum accipere (quod aliud est aduersariae partis argumentum) certe contra ius faceret, & ad restitutionem teneretur. At ne hoc impraesentiarum desideretur, quintam adhibeamus conclusionem eandemque generalem de sententia iudicis. Quotiescunque iudex iusta iuridicaque sententia reum condemnat ad poenam quae non est mortis, corporalis uel laesionis inflictiua, tenetur reus parere, etiam si aliquid debeat agere, ut puta uel pecuniam soluere, vel in exilium secedere, uel in carcere etiam perpetuo permanere. Secus autem, si corporali supplicio addicatur, tunc enim tantum tenetur pati, agere uero minime. Prior pars inde patet, quod unusquisque debet potestatibus obedientiam, nisi iure aliquo diuino aut naturali excusetur, illic autem nulla est executio. Quare non alius requiritur legis executor, quam iudex ipse sententiam pronuntians, illam nanque,

Quinta conclusio.

Probatio prioris partis.

vbi non est de corporali supplicio, legitima est executio. Posterior autem ratione contraria comprobatur. Nam ius naturae nobis concessum tuendi vitam propriam, excusatos nos habet ne ulla nos obedientia cogere possit, ut in nos ipsos ueltrices manus coniciamus. Neque hic Calet. protegere dissimulabo, cui fallo imponitur negasse in artic. 3. 2. 2. quae 60. postquam quis a iudice pecuniariam multa condemnatus est, teneri eam soluere. Id quippe nunquam negauit sed quod a lege ipso facto nemo potest ad hoc condemnari neque ad id profum ad quod requiritur eius actio. Quare nullatenus sibi contradicit, dum quae 69. art. 4. ait quod condemnatus, ut vel in exilium abeat, vel multam soluat, sincere obtemperare tenetur. Neque uero hoc praeterendum hic silentio arbitror, quod causa quare nullus damari potest ut seipsum uel interimat, vel alio supplicio afficiat, non est, quia nemo est dominus propriae uitae, Ridiculum. n. esset, si hanc causam iudici tunc obieceres dum tibi id iuberet. In propra enim ipse hoc hic responsum. Neque ego idcirco tibi iubeo, ut te ipse interficias, quod tu sis dominus uitae tuae, sed quia ego potestatem, eius habeo, & arbitrium. Es. n. carnifex plus habet dominij in reum, quam ipse in seipsum, & tamen iudicis auctoritate illum interficit. Ratio ergo ut nemo sic possit obligari est, quod non potest illo beneficio naturali priuari, quod homo habet protegen di uitam suam. Id circo n. licet uel nemo possit tali casu resistere, non tamen potest coherberne aut fugiendo, aut alia uia mortem, sibi caueat. Ob idq. quando supplicium eorum esset numeros quae homines religionis ac penitentiae gratia sumere ipsi solent, nulli aduersaretur iuri, quamquam praefectus in religionibus monacho, uel Episcopus sacerdoti praeciperet, ut idem ipse suis manibus susciperet, puta ut a seipso flagello uapularer.

Superest ergo ad argumentorum serie, quae tunc longa est, tunc etiam nobis difficultibus implexa, respondere. Primum autem iam solutum est. Nam etsi lex tam ad poenam obliget quam ad culpam, diuersimode tamen. Quia cum sit regula, eo ipso quod quis ab ipsa defleat, peccat culpa, non est aliud qui defleat a lege, quae ab aeterna diuina aequitate. Ad poenam autem obligat, illam statuendo,

Probatio alterius partis.

Protegitur. Caletan.

Falsa est praeteritio conclusio.

Vera est eiusdem conclusio.

Ad probationem.

flamendo, & in hoc sensu legis uirtus dicitur punire. Applicare tamen penam, pertinere ad iudicem. Ad secundum responde-

Ad secundum.

tur, quod, etsi obligatio ad penam ante iudicis sententiam non emerget, non inde fit maioris esse uirtutis iudicem, quam legem. tum quod iudex operatur tanquam minister legis per eius uirtutem tum potissimum quod lex per se obligat culpam. Sed id solum sequitur, quod uirtus punitiua legis non peringit ad reum, nisi ministerio eius ministri. Qua ratione ab Arist. appellatur iustum animatum. Quod autem de cuiusq. uoluntate, in calce argumenti subditur, per quam potest homo transferre suorum honorum dominium, nihil ad id. Habet enim qui sua rerum liberam facultatem, ut possit seipsum sua sponte obligare, res publica tamen non nisi praescriptis formis, & modis, uidelicet, ut dum legi rebellis extiteris, possis a iudice cogi. Ex legibus autem diuinis, tertio argumento alatis nullum aduersum nos extruitur ualidum arg. Etenim mulier, qua fluxum patebatur, iure natura tenebatur abstinere a uiro ne illum, morbo inficeret, licet fluxus non esset culpa, immundities autem legalis eius qui illam cognoscebat, per culpam ipsam contuhebatur. Quare sicut modo ille qui peccat, eo ipso coinquinatur, teneturq. poenitentiae fructibus satisfacere, sic ille qui antiquitus inquinabatur. Nam illa corporalia, figura nostrorum erant spiritualium. Et per haec patet responsio ad leges diuinas, quibus pro diuersis peccatis diuerse statuebantur sacrificiorum ac purificationum ceremonie. Deus enim in quem offensa committitur, reponere potest quam uoluerit satisfactionem, quam absq. alio iudicio tenetur peccator exoluere. Patetque ratione tunc Ecclesia potest ieiunia, eleemosynas, & orationes instituire, quibus quisque tenetur sua expiare piacula. Quod autem additur de leprosis, nihil ad rem, nam iure natura tenentur mordere homines ab aliorum metu sese abstrahere, ne illos contagione inficiant licet morbus culpa non sit, neque talis abstractio pena. Neque permissio euangelica, qua fit uiro separandorum ab adultera, rem contra nos urget, nam separatio illa non tantum exultimanda est, ut pona, sed tanquam coeuentionalis licentia, qua ex facta coniu-

Ad tertium arg.

gis fide nascitur, est enim pactum inter coniuges, data utriusq. acceptaq. fide, ut uterque alterius totum immaculatum seruet. Et ideo dum unus suam fidem figit, libet fit alter a uinculo soluendi ei debitum. Sicut si ego tibi ea lege meas operas polliceret, ut tu mihi tuas obstringeres, cadente te a fide tua, non teneor ego amplius stare mee. Et pari ferme modo responderet ad membra omnia quartum argumenti. Primum enim de illo, qui uxori quidpiam legauit sub conditione, longe a nostro proposito distat, neq. opus fuerat Caiet. in sua Sum. uerb. panna, talem exceptionem facere, quoniam eiusmodi conditio neuitquam est lex penalis. De fructus enim si persona erat priuata non poterat legem condere, sed est conditionale pactum. Do ut facias; Obidque si u conditionem non implex, tenetur mihi meum restituere. Similis est ad secundum membrum responsio. Enim uero qui collegam in suis bonis instituit, statuta facere potuit, ut si collegarum quisq. ante foris pernoctaret, aut in matrimonium duceret, aut aliqua quiduis faceret, ipso facto in conscientia iura collegii perderet, qua quidem lex uim habet in conscientia, quia institutor potuit, si libuit, sub illa conditione bona sua largiri. Tamen si profecto nemini contulerem tales condere leges, sunt enim conscientiarum illa quae trices, hoc est. n. nimium emungendo sanguinem elicere. Satis namque familia consultitur, si huiusmodi leges particulares instar communium constituantur, ut scilicet delinquentes uia regia comperti puniantur. At quoniam praesumitur praefectorum negligentia, huiusmodi rigor permittitur. Atque huic praeterea affine responsum est tertij membri delictibus quibus Reges solent manus minorum iustitiae uincire, ne munera captenet. Enim uero cum illos sua libera uoluntate, & tanquam suos ministros eligant ac de suo arario stipendia illis decernant, suoque mandato illis ita soluantur, possunt tali conditione illos eligere, ut in conscientia obligentur poenas suorum delictorum pendere. Et ideo si conditionem uoluerint accipere, tenetur implere. Atque eam ob causam iurciurando stringuntur, quod alias lex per se illos non posset cogere ad poenam

Ad confirmationes eiusdem argumenti.

Ad quartum arg.

Ad quartum arg. cum suis mebris. Caieta.

Collegiorum fundatores.

Ad tertium mebrum.

penam ante condemnationem Quamuis iure, & illam quæ est ab homini, liquidam verbum illud: In conscientia teneantur solvere, fateor me approbare non posse, quia nullum in iure communi reperitur eius exemplum. Nam principes seculares non debent de conscientia iudicare. Neq. vero in illo aureo autentico, Vt iudices sine quoquo suffragio fiant, quo accerrime inhibetur iudicium avaritia, vlla sit de conscientia mentio. Tamen ubi eorum corruptio adeo esset inuerecunda, non omnino huiusmodi rigorem legem reprobassem, De legibus autem penalis nostræ Vniuersitatis, quibus penitentes & ambitores seu sobornatores ipso facto priuantur eligendi voce semper arbitratus sum non obligare in conscientia ad penam illam ante condemnationem, nisi illum qui de ea re infamia laborans, dum iudice interrogatur, veritatem negat. Nam de hoc perinde hac parte censerem, ac si esset condemnatus, vt supra de hæretico dictum est. Atq. idem censeo de alijs electoribus in Ecclesijs & collegijs. Et præter rationes supra declaratas, est hic alia particularis, quod alloqui vix vlla esset tuta electio, quod perniciosissimum esset reipublicæ. Et ideo si eiusmodi leges contenderent in conscientia ante condemnationem ligare, tanquam periculose non essent ferendæ. Ad quintum respondetur oculate perspicendum esse in lege, quidnam habeat proprie rationem pænæ, quid vero pretij, alijs ve rei. Enimvero cum lege pretium statuitur vel frumenti, vel alius mercis, adiecta pænâ, si quis carius vendat, ad restitutionem excessus ipso facto tenetur in conscientia, quo legitimum pretium excessit, non tamen ad penam antequam condemnetur, vt ait S. Thom. loco citato, qu. 62. Ad alterum vero membrum de legibus præscriptionis, respondetur, eiusmodi leges non esse mere pænales, licet pænâ diu negligentis bonam suam sit, vt eorum ius perdat, sed præcipua in bonum pacis conditæ sunt & vt via litibus ocludantur. Hac enim de causâ princeps potestatem habet transferendi dominia. Quocirca lapsus ipse legalis tēporis absq. vlla sententia possessorem bonæ fidei donum rei facit. Quare nulla sit inde conscientiam, vt lex mere pænalis velit vt reus suis se rebus ante causæ cognitionem expoliet. Ad sextum respondetur differentiam illius citati capituli inter penam ab

Legib. penali- bus Sal- mātina: vniuersi- tatis.

Ad qu- tū arg.

Ad alte- rū mem- brū eius- dē argu- menti.

Ad sex- tū arg.

Ad septi- mum.

Ad octi- uum.

Sinistra quorundam inter prætio. Archid. Syluest.

Pri argu- partu- gatiu- Paul- Viba

persuadeo. Extat & Assassinatorum oena, ut quisque possit eos liberè interficere, at vero si cui priuatum id liceret, antequam cõdennati essent de crimine, occasio daretur cuiusque fingendi hunc aut illum esse Assassinum, ut quem vellet interimere; exiti oia ergo esset talis licentia ideoque certo certius est, ante iudicis sententiam nemini id liberum esse; ego neque expoliare suis bonis eos fas est, aut alios qui eorũ ministerio vtuntur, ante eandem sententiam. Restat igitur postremus scrupulus ex Extrauag. Ambrosiõ. Pauli II. vbi habetur quod clericus qui bona ecclesie alienauerit duntaxat, ipso facto priuatus existat beneficijs ecclesiasticis illaque absque declaratione a qua vocare censentur. At vero ex his verbis solidissimum in primis a nobis stat argumentum. Etenim exprimens summus Pontifex declarationem in hoc casu non esse necessariam, palam docet, quod si hoc verbum non adieciisset, non satis illi fuisset dicere, ipso facto, vt teneretur reus in conscientia relinquere ante sententiam sua beneficia. Quod nos hactenus constituere contendimus.

Postremus scrupulus.

Dissolutio prima.

Secunda.

Secundo respondetur illo modo, quo de principe diximus, posse illum priuare quem eligit, si fecerit contra conditionem, quam cum ipso pepigit. Videlicet si acceperit munera. Enimvero cum summus Pontifex collator dispensatorque sit beneficiorum, declarat per illam Extrauaga. illa lege, & tacita conditione quemcumque sacerdotum sacerdotia ecclesie recipere, vt dum eius bona alienauerit, eidem sacerdotijs priuatus censetur. Tamen si porro noscitur an super crimine requirenda sit etiam tunc aliqua declaratio ad pacandas conscientias. At tamen de hoc ad vsum me refero ecclesiasticum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omnes subijciantur legi.

In auctoritate & virtute legis etiam nũ persistentibus scire præterea restat hoc septimo loco, vtrum omnes subijciantur legi. Et arguitur à parte negatiua ex Aposto. 1. ad Timoth. 1. Iusto non est lex posita quod Urbanus Papa confirmat. deci- ma quaestione secunda Canone. Dux sunt Urban. vbi ait, qui a lege priuata ducitur scilicet,

Spiritus sancti, nulla ratio existit, vt lege publica, puta humana, quæ vniuersis posita est, constringatur; non ego omnes lege tenentur. Secundo ad idem facit leg. princeps, ff. de leg. vbi ait Vlpian. Iuris consult. quod princeps legibus solutus est. In contrarium est, quod Apost. ad Roma. 13. ait. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, nemo autem potestati subiicitur, nisi eius sit legibus subiectus.

Secundũ argum.

Præsentis quaestioni secundum duas legis virtutes tribus cõclusionibus fiet satis. Monstratum. n. iam supra est, legem tum regulam esse actionum directricem, tum etiam vi pollere coercitiua. Et vtroque modo contingit quempiam legi submitti. Sit ergo prima conclusio. Vniuersi qui subditi sunt potestati, legibus subinde ipsius, quæ vero & princeps quantum ad vim directiuam subiicitur.

Primæ conclus.

Res est clara; nam alteri subdi, idem est, quod parere eius mandatis, ac subinde legibus. De principe autem confessim dicemus. Dixerim vniuersi subditi, quoniam nullius lege illi comprehenduntur, qui ab eo extranei sunt. Lex quippe Gallorum nihil ad Hispanos. Et præterea si qui superioris priuilegio ab inferiori exempti sunt, non submituntur inferioris mandato, quo se priuilegium extendit. Hæc in ratione clerici secularium legibus subdi non sunt, tunc præcipuè, dũ lex de rebus Ecclesiasticis decernit, quæ principi bus non subduntur, vt patet ca. ecclesia de cons. Aut si in odiũ clericorũ posita sit, aut si non pari iure pertineat ad clericos, vt prohibitio vendi fericis, non obstat quominus in sacris possint illis indui. Et prohibitio equitandi mulas ciues; belligeri vtant, nihil ad sacerdotes. Cæterum leges de rerum pretijs, & ne merces distrahant a regno, atque alia id genus, ex quo clericos cõ secularibus obligant. De hoc aut Summistas, consule in verbo, J. ex, & verbo, Clericus. Secunda conclusio. Quantum ad vim coercitiuam iusti, qui virtutum habitibus ducuntur, legi non subduntur; quia nihil coactiõ quæ ad virtutẽ antinet, sed omnia sua sponte perficiunt. Enimvero ut 2. Ethic. auditor est Arist. Virtus facit vt studiosus proptè & cum delectatione operetur. Huic autem subijcimus similem et tertiam; Princeps quantum ad vim coercitiuam nõ subditior legi. Conclusio est aperta, quoniam coactio eiusdem ad seipsum esse non potest.

Probatur conclus.

Secunda conclus.

Probatio.

Aristor.

Tertia conclus.

Soto, de Iust. & Iu. E rest:

Ad septimum.

ad octauum.

in ista uerborum interatio. archi. ylu est.

test: non enim est intellectu possibile, vt vim quispian sibi ipsi inferat, atque adeo se sua lege cogat. Quapropter vnus idemque non Penitendus est sensus illius regij verbi: Tibi soli peccaui; vt Deum illic solum agnouerit superiorem. Quasi dixisset, in terris nullum habeo, cui ratione errorum meorum debeam: & ideo tibi soli peccaui. Quamuis & alter genuinus etiam sit quod nullum malum esset peccatum, nisi quia contra legem Dei. Est ergo similem conclusionum ratio dissimilis. Quod enim iustus non sit legi subditus, ab ipso, eodem sumitur ratio, qui scilicet coactione non indiget. Intelligitur enim conclusio non de quibuslibet iustis, sed de illis qui sunt iam absolutæ virtutis. Nam quam diu colluctatio, que nobis cum affectibus est, perstat, pariter durat poenarum metus, ac perinde nonnulla coactionis ratio. Et est Secunda hæc conclusio sic Pauli testimonio fulcita, vt Philosophos, non lauerit. Ait. n. Aristot. 10. Ethi. c. 9. ob id legibus in omni vita oino opus esse, qd multitudo necessitati potius, & pœnis, quâ honestatis patet. Et ideo legislatores & honestatis gratia ad virtutē prouocare debet. Nam ij, qui probi sūt, ob consuetudinē præcipue obtemperabunt. Ad uersus aut inobedientes & hebetiores ingenio castigationes pœnaq; decet instituire. Et 5. Poli. c. 9. Excellentes, inquit, virtute & potentia non sunt legibus astringendi, qd tam ad secundam quam ad tertiam conclusionem referri potest: nempe vt virtus ad moralem probitatem, potentia verò ad principatum referatur: sed sunt, inquit, ipsi lex: ob idque inter homines vt dii æstimandi. Quod autem sua principem lex nõ cogat, nõ inde venit quod ipse non egeat, sed quod lex natura sua nequeat. At vero hanc principes exemptionem non inter priuilegia ducere debent, immò est illis iniqua conditio. Subdit enim qui non solum legis luce, ducuntur, verum etiam eius pœnis stimulantur, duob. subsidijs ad virtutē vtuntur: princeps autē altero destitutus est dum nullus est, qui illum cogere possit, aut reprehendere audeat: immò vix vllus qui veritatem doceat. Quocirca illius Præu. 27. Si cui diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini dexter sensus est, quod cū priuato: un corda sic in manu Dei sint, vt p suos iustitæ ministros ea gubernet & cogat: cor tamen Regis in solis diuinis mani-

Probatio.

Rõ dissimilis secundæ, ac tertie conclusionis.

Aristot.

Rõ tertie conclusionis.

Palchra interpretatio loqui sacri. Apposita simili modo.

bus positum est. Vt sicut ipse solus posset in gentē amnem & rapidum supra naturam aliorum diuertere, quam alucus ducit: sic solus ipse Regem qui suæ mæcipatus est voluntati, pot vel remorari, vel in aliam vertere mentem. Quapropter Rex, quo cum Deus liberior fecit, legique coactioni longios exemptus, eo debet ipse rationi vigilantius, diuinoque nutui audiens esse, ac subinde de legibus quas alijs ponit, ipse auscultare: ne in illum Christi improprium impingat. Qui dicunt, & non faciunt: & qui alijs onera graui imponunt, ipsi neque digito volunt ea mouere, Matth. 23. Vnde extra, de constit. c. cum omnes, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse debet vti eo: vbi & citatur Sapientis auctoritas: Patere legē quam tu ipse tuleris. Et C. de log. & confi. libr. 4. aiunt Imperatores ipsi: Digna vox est maiestatis regnantis, legibus alligatum se principem profiteri. At nõdum tota rei difficultas ex hausta est: Statuimus namque sic in vniuersam conclusionem primam, vt vna & iustus quoque & principem ipsum comprehendat, qui veluti reliqui vidi rectiua legum obligantur. Enimvero licet princeps sibi subditus non sit, nil tam vetat, quo minas suæ subdatur legi: dum alios illuminat, & sibi ipsum quoque lumen prebet. Haud tamen hoc dubitatione caret ad intelligendum. Videtur enim secum pugnare, vt princeps legi sit subditus absque eo quod lege cogatur. Ponit Papa leges de ieiunijs, de audiendis sacris, de annuali confessione, eademque sub poena excommunicationis. Et Cæsar pariter, ne quis sub certa pœna peieret. Arguitur ergo sic: Si princeps subditus est legi: quantum ad vim directiuam, fit vt dum ipsam transgreditur, peccet, ergo ipsum obligat, obligatio autem vis est coerciua. Secundò, si vim coerciuam a lege excluderis, rationem legis sustulisti. Nam (vt supra definitum est) proterea leges à solo fungente reipublice vicibus condi possunt, quod sine vi coerciua non sunt leges igitur si princeps nõ subditur coercioni legis, nec subditur legi. Sed potest ipsam sequi, ac si esset sententia alicuius sapientis, pura aut Platonis aut Senecæ que non obligant ad culpam: & sicut sua lex obligaret extraneos qui suæ non sunt iurisdictionis, & nos possumus Galorum scira auscultare. Tertio quaeritur à quo princeps obligatur cum legem con-

Salutis rum cõsilium.

Primõ dõ tandi.

Secundõ

Lut erro

Tertio ratio.

condit? Non enim à Deo: quia lex illa non est diuina, neque à seipso quia lex ipsa non est votum, quod homines obligare se solent. Et quo argumento roboraretur deus illum uole sua lege obligari. Hæc autem conclusio licet oppugnetur, non tamen expugnant. Considerandum enim primum est, quod Princeps non est extra rem publicam, sed membrum eius, puta caput. Secundum id ex superioribus recolendum est, quod lex humana obligat in conscientia, eo quod ab æterna per naturalem derivatur. Ex his potest statim deduci vis obligatoria. Ex illo scilicet naturali principio: Ius quod tibi non vis alteri ne statuas. Contrarium enim reprehendit Christus, dicens, Quod imponunt alteris onera, que ipsi non tangunt. Eo ergo quod princeps statuit legem, iure naturæ illi submititur. Sed forte clarius id sic deducitur. Legislator (ut dictum est) lege condens, opus tale constituit in certa virtuti specie, ut serens Papa legem ieiunij, constituit illud virtutem obligatoriam abstinentie. Et præcipiens, seruare aliquod festum, illud collocat in virtute religionis. Constituto autem virtutis opere, tota respublica, atque adeo ipsum caput tenetur secundum illam agere.

Quod si scisciteris, cur non subinde & pœna cogat Principem, respice latum discrimen. Lex enim eo quod regula est facit ut deflexus ab ipsa sit culpa absque alia executione vel legis applicatione, pœna autem adhibetur legi obseruationis causa, que idcirco executione & applicatione indiget. executor autem est Princeps ipse, cui repugnat ut seipsum cogat, licet possit pœnam, si uoluerit soluere. Quando autem statumus, Principem legibus subdit suis, intelligimus de legibus, quæ ex æquo ad ipsum perinde atque ad subditos spectant. Præcipit, Rex neminem gladio succincto incedere, aut sericis indutum, non est par ratio cur ipse eisdem abstinere. Indicit autem Papa ieiunium aut festi solennitatem, eadem est æquitas ipso, nisi iusta de causa secum, ueluti cum alijs dispensauerit. At uero ut ad secundum reuertamur conclusionem ab sit, ut quis inde Lutherani inbibat sensum. Fuit enim ille heresiarcha eo usque uesanie collapsus, in suo libro de Libertate Christiana, ut iustum hominem cum primum Deo fidem præbet, cui soli ipse iusti-

ficationem tribuit, docere contenderet ab omni esse lege liberum: quia per fidem, inquit totam impleuit legem. Itaque nullo amplius aligari legis vinculo: sed omnia deinceps ex amore per fecit. Hanc autem erroris absurditatem libro 3. de Natur. & gra. cap. 1. suis de pictam coloribus abunde expugnauimus. Nemo enim in hac uita etiam si sit ut Apostoli confirmatus, liber est à lege. Quin uero si per impossibile ipsi Apostoli contra legem fecissent, peccassent: licet confirmati essent ut non facerent. Nam & iustis illis dictum est: si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Immo ut ait ipse ueritatis Magister, seruus qui cognouit uoluntatem domini sui & non fecit, uapulabitur multis. Præterea sic hominem à lege eximere est ipsum impeccabilem facere: quæ absurdissima est hæresis Paulus enim qui alibi putabat nullam esse potestatem, quæ illum posset à charitate Dei separare, alibi nihilominus fatebatur se corpus castigare suum, & in seruitutem redigere: ne cum alijs prædicabat, ipse reprobus efficeretur. Et ne magnitudo reuelationum eum in superbiam extolleret, angelum Satanæ, qui cum collaphizabat, substinebat. Non enim sic Paulus intelligit iusto non esse legem positam: quin si illam transgrediretur, eadem iustitiam amitteret, sed ingenium gratiæ fauorisque Dei duntaxat expiscuit: nempe quod ubi charitas foras mittit timorem, hominem quem possidet, obsequentissimum legi facit. Atque hic est sensus uerborum Pontificis in dicta dist. 19. q. 2. Appellat. n. legem priuatam singularem ductum Spiritus sancti, contra quem nemo tenetur obedire legibus communibus. Ille tamen est etiam Spiritus sancti ductus, ut subditorum quisque suis præceptis obtemperet, neque omni spiritui credat contra prælatorum obedientiam intus obloquenti: ne sit forte Angelus Satanæ, quem lucis esse putat.

ARTICVLVS VIII.

Utrum subdito liceat præter uerba legis agere.

Postremus articulus uirtutis legis est, utrum omnis et in re sit subditis in

E 2. ter.

Auctor libro de Natura & gratia. Primum in Lutheri.

Secundum.

Mens Pauli.

Primum documentum. Secundum Probatur rursus prima conclusio. Quæstio. Solutio.

Primum dicitur. Secundum.

Lutheri error.

Salutem rum cõ silium.

Primum dicitur. Secundum.

Lutheri error.

terdicta, an vero liceat subito contra verba legis agere? Et arguitur quod nemini subditorum id liceat. Aut enim Aug. libro de vera relig. In temporalibus legibus quibus homines iudicent de eis cum eas instituerunt, tamen quoniam sunt instituta & firmata, non licebat de ipsis iudicare, se secundum ipsas: qui autem legis verba pretermittit arbitratus intentionem legislatoris servare, de lege iudicare versus ergo subditus id non licet. Secundò: Et prorsus competit legum esse interpretem, qui est eorum conditor: solus autem Princeps potest leges cedere: nemini ergo aliorum liberum est illa interpretari sed secundum eas agere. Tertiò: Qui leges condiderunt, sapientia lumine illustrati censendi sunt: Quae ait Prover. 8 Per me Reges regnant, & legum conditores iustitia decernunt. ergo de intentione legislatoris non aliter iudicare licet, quam per legis verba. In contrarium autem est Hilarius. 3. de Trini. intelligentia dictionum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermones, sed rei debet esse sermo subiectus. Ex quibus verbis colligitur prudèntius esse ad causam attendere, quae legislatores induxit quam ad legis verba.

Quaestio praefens materia est *trinitaria* in disputatione producitur: videlicet aliquo casu subditus ea sit licita? Nam quod principi cõpetat, ambigit nemo, iuxta doctrinam Arist. 5. Ethic. ca. 10. Ad quam idcirco quoniam tribus conclusionibus respondendum est. prima est generalis. Lex quae à communi bono deficit, nullam habet obligandi vim. Haec iam supra ex eo demonstrata est, quod lex omnis debet esse pro cõi salute civium instituta. Vñ ff. de legib. l. Nulla iuris actio aut benignitas patitur, ut quae salubriter pro hominum utilitate introducitur, eas nos duore interpretatione contra ipsorum cõmodum producimus ad severitatẽ. Secunda conclusio. Quamvis lex in cõi lata casibus plurimum contingentibus utilis sit: nihilominus quo casu nocetur adversari cõi salute non est observanda. Exemplum D. Tho. est: In civitatis obsidione salutis ferum est lege caueri ne portae aperiantur: nihil se eius si tunc ciues, quorum vita salutis republicae conducit, honestes fugientes in urbem se volunt recipere, contra legis verba aperiendae sunt illis valvae: quoniam illa est legis mens, quippe quam si adesset legisla-

tor, haberet: Conclusio hæc proinus ad primam consequitur. Enimvero lex (ut supra dictum est) ideo ponitur in communi, quod casibus particularibus prospicere satis nequit: ut habetur l. Neque leges. & l. Non possunt, ff. de legibus. si ergo inde consequens, ut quoniam casus occurrerit, quem si legislator prospexisset, exemplum iudicaret, non sit observanda. Tertia conclusio his duabus assertionibus nihil obstantibus huiusmodi legis est *trinitaria* more & ordine ad solum principem spectat, nisi illis duntaxat casibus, quibus adeo instat subitum periculum, ut si ad principem vel ad eius vicem gerentem recurrendum esset, damnum interim timeretur. Tunc enim licitum est subito contra verba legis agere. Illa quippe necessitas est, quae legem non habet. Atqui in conclusionem prima nihil dubitationis latet, in secunda vero non nihil. Videtur, n. sanctus Thomas nimirum illum stringere, dum ait, illo praecio casu, quae legis observatio in exitum vergeret communis salutis non esse servandam, cum tamen neque in privatam interitum sit servanda. Et enim ille cui palmam esset, observatorem legis esse sibi letalem, constaretque ex natura legis non esse eius mentem in tantum periculum adigere subditos, ne utique teneretur legem custodire. Vt si mihi constaret, hostes mihi in via insidias parasse, non teneo die festo ire ad sepulchrum. Respondetur neque hoc negare sanctum Thomam, sed loqui in reipublica periculo. Obsessa enim civitas non tenetur unicuique civi fugienti portas pandere cum suo periculo: & ideo neque ianitori aperire ias est. Imo licet essent persona quam plurimum tuenda vibi viles, si certum esset, quod hostium turam simulcum illis intro irrueret, quae civitatem caperet, non teneretur. Secus vbi non esse tantum periculum: nam tunc imminenti periculo clanger ipse posset aperire. Tertia vero conclusio non est vique adeo clara. Dum enim assertit subito imminente periculo licere subito agere contra legem in consilio magistratu, alioqui vero ad ipsum recurrendum: aut intelligit quando subditus de legis mente ambiguus est: aut quando proculdubio certissimus est: non quando hæret in dubio, nam tunc (ut ait

Deducitur conclusio ex prioribus. Tertia conclusio. Dubitatio circa secundam conclusionem. Ratio habenda de explicito. Solutio. Obiectio in tertia conclusio.

Primū argumētum Augustini. Secundū. Tertiū. Hilari⁹. Aristot. Prima conclusio generalis. Probatio. Secundū concludit. 5. Tho.

Solutio. in solutione secundi) debet absque ulla interpretatione verba legis seruari. Quando vero omnino est certus, etiam si nullum est in mora periculum, non tenetur Prelatum consulere. Cuius in die ieiunij nullus alius suppetitibus, quam carniū, absq; vlla superioris consulatione potest, ne fame pereat, illas comedere, etiam si citra periculum posset ipsum adire ad rei huius intellectum, et si Caietanus quatuor hic membra dignoscit, perspicacior tamen hæc fuerit trimembris diuisio. Aut n. subdito (de hoc. n. loquimur) palam liquet occurrenti casu non esse legis mentem vt seruetur, & tunc nulla opus est subdiuisione, sed siue subitum sit periculum, siue tempus suppetrat adeundi præfati absque illius prioris consilio, licet facere contra legem, vt casibus proximis a nobis explicitis patet. Aut per aliud extremum eiusmodi subditus in dubio hæret vtrinque æquali. Itaque neutrius partis assensum habet, licet ante facere contra legem necne. Ex tunc si uacat ad superiorem recurrere, recurrendum est, si

Primum vero repentinum periculum id non permittit, ad literam seruanda est lex. Atque hic est casus S. Thomæ in solutione secundi, quoniam subdito in tali casu legem interpretari non licet. Si vero medio modo se habeat, ita ut neque certus omnino sit, neque prorsus ambiguus, sed in illa parte propendat, quod post facere contra legem, itaque illius partis opinionem habet cum formidine alterius, tunc si mora datur qua possit magistratum consulere, id facere tenetur, sin vero per subitanæ periculum id non licet, tuto facere potest contra legem. Atque hic est casus tertia conclusionis. Quod si scisciteris vtrum illa sit sufficiens ratio *επιεικής* vt subditus faciat contra legem, quod ratio legis in particulari persona & casu deficiat? Respondetur quod si tantum deficit in particulari, non sufficit, si autem in toto genere causâ cessauerit tum & lex quoque cessare debet. Veruntamen antequam princeps vel consuetudo illam abroget, uim suam non amittit. Lege (vt exemplum proferamus) cautum est ne quis arma noctu deserat, quantum uis ergo pacificus sis neque ullum a te timeatur digladiationis periculum, non potes contra legem facere. Attamen quoniã de *επιεικής* alibi Doctor sanctus disputat, nempe 2. 2. q. 102. extra chorū hic sal-

taremus, si longior nos disputatio remora retur. Hæc autem sunt hic adnotata propria. Primum, etsi liceat nonnunquam propter *επιεικής* contra uerba legis secundum eius mentem agere, tamen uice uersa extra tales casus seruari in cortice uerba corrupta legis mente, preuaricatio legis est. Sic. n. habet lex contra. ff. de legibus. In fraudem legis facit, qui saluis uerbis legis sententiam eius circumuenit. Et sequenti, Fraus lege fit, ubi fit quod fieri noluit, fieri autem non vetuit. Prohibet lex, ne adulter filium spurium heredem instituat, concedere ergo alteri hereditatem qui det filio, est uerba legis, non autem mentem seruare. Prohibet & altera lex, ne sacerdos sacerdotium in fauorem filij renuntiet, alter autem confert alterius filio, vt ille suo vices rependat, iniquitas est *επιεικής* e regione aduersa.

Et per hæc argumentorum patent solutiones. Ad primum. n. respondetur, quod qui in illo postremo necessitatis casu agit contra uerba legis, non iudicat de lege ipsa, sed singulari casu, in quo cernit non esse seruandam. Et pari modo respondetur ad secundum. Hic. n. idem subditus non interpretatur legem simpliciter, sed in casu quomaniifestum est legislatorem aliud intendisse, secus si anceps hæsit, vt dictum est in secundo casu. Ad tertium autem respondetur quod quancunq; leges sapientia uigeant, nulla tamen sufficit, vt casus omnes occurrentes prospiciant.

S. Thomæ
Primum
aduersum

Exemplum

Ad primum arg.

Ad secundum arg.

Ad tertium arg.

QVÆSTIO VII.

DE MUTATIONE ET VARIETATE LEGIS HUMANÆ.

S. Tho. 1. 2. quæst. 97.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex humana debeat quoquo pacto mutari.

Postrema demum questione legis, humanæ est vt explicetur quam debeat esse firma, & fixa. Et iõ primo queritur, an debeat aliquo pacto mutari. Apparet. n. id minime licet, lex. n. humana (ut s̄ diximus) a

Prima ratio ad partem negatiuum.

E 3 natu-